

3522

Հոր դպրոց

Դպրակ.

491.99-8

7-23

1901

2010

2002

34րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԴԱԽԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂԶ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ

ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ

Բարոյագիտութիւն, Բաղաժ. Կրթութիւն,
Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն,
Դիտութիւններ, Մայրենի լեզու

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Ջ Ա Ր Դ

Տարրական Ընթացք

Դ. ՊՐԱԿ

ԳԻՒԹ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ

9199-8
7-23

معارف نظارت جلیله سنک ۱۸۷ نومرولی و
تاریخولو رخصتنامه سبيله طبع ا

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ՍՄԲԱՏ ԴԱԽԹԵԱՆ

1901

491-99-8
7-23

428 ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
82-ԴԱ

ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԸ 3/439-Ա.2

1. ԽՍՀՄԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Հայրենի գիւղը. — Ի՞նչ անուշ էջատակներ կ'արթննան մարդուն մտքին մէջ երբ հեռու է իր հայրենի գիւղէն, կամ այն քաղաքէն որուն մէջ ծնած է :

Պղտիկ եղած ատենս, բարեկամ մ'ունէի Պօղոս անունով : Պօղոս իրենց գիւղէն քաղաք եկած էր մեր դպրոցին մէջ ուսում սորվելու համար : Պօղոսենց գիւղը հեռու էր և երկու տարիէ ի վեր անի չէր կրցած անգամ մ'իրենց տունն երթալ : Խեղճ աղին սիրտը կարօտով լեցուած էր : Ամէն օր կը խօսէր իրենց դաշտերուն, լեռներուն, կանաչագեղ ձորերուն, ու անուշ անուշ ջուրերուն վրայ : «Ախ, կ'ըսէր, որչա՛փ կարօցեր եմ հովիւներուն աղբիւրը, ուր գարնան կ'երթայինք մեր ընկերներուն հետ խալկոց ընելու. որչա՛փ կարօտցեր եմ Ս. Թորոսի աղբիւրը, որուն առջեւի մեծ արտին մէջ կ'երթայինք դաշտի խաղ խալալու :

Բայց Պօղոս աշխատասէր էր, անի վերջապէս լմնցուց դպրոցին ընթացքը և անմիջապէս գիւղ վերադարձաւ : Իր համակին մէջ, որ ինծի գրեց, կ'ըսէ թէ իր սիրտը հիմա շատ հանգիստ է, շատ ուրախ՝ որ հորէն տեսաւ իր սեփական արտերը, լեռները, ձորերն ու ջուրերը :

1. Առած. — Պէտք է սիրենք այն հողը ուր ծնած ենք, ինչպէս կը սիրենք մեր մայրը :

2. Առած. — Աղէկ սիրս ունեցող տղայ մը միշտ կը կարօտանայ իր ծննդավայրը :

Նոր Դպրոց, Դ. Պրահ

14534-58

2. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ծննդավայրի օգուտը մտածել. — Այն օրէն ի վեր որ Պօղոս մեկնեցաւ մեր քաղաքէն, շատ տարիներ անցան : Անցեալներ իրմէ նամակ մը առի, տեսէ՛ք թէ ի՞նչ կը գրէ : « Սիրելի բարեկամս, աւասիկ տասը տարի է որ դպրոցը աւարտած եմ և այն օրէն ի վեր մեր գիւղին մէջ կ'աշխատիմ, ամէնքն ալ թուղուցին հեռացան, դացին մեծ քաղաքները, ինչպէս Պոլիս, Իզմիր, Թիֆլիս՝ ապրելու համար : Հիմա զիս ալ կը կանչեն, բայց ես պիտի չերթամ : Ես աւելի երջանիկ եմ իմ ծնած գիւղիս մէջ, որովհետեւ իմ սիրելի գիւղացիներուն համար կ'աշխատիմ : Մեր գիւղին մէջ երկու երիտասարդ արհեստաւորներ ալ կան. մէկը լաւ երկաթագործ է, միւսը գերձակ : Ասոնք ազնիւ տղաքներ են : Նուղեցին օտարութեան երթալ, որովհետեւ իրենք գիտեն որ մարդ թէեւ մեծ քաղաքներու մէջ շատ կը վատարկի, բայց շատ ալ ծախք կ'ընէ. ասկէ զատ, ո՛չ մեր գիւղի մաքուր օդը, անուշ ջուրը և առողջարար կերակուրները կան այդ մեծ քաղաքներու մէջ, ո՛չ ալ մեր գիւղի հանգստութիւնը : Զէ՛, ես որոշած եմ, մինչեւ մեռնիլս, իմ սիրական գիւղիս մէջ բնակիլ, և գիւղացիներուն համար աշխատիլ : Ա՛հ, ազնիւ բարեկամս, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ անուշ բան է երբ մարդ իր ծնած գիւղին համար կ'աշխատի : »

3. Առած. — Իմ գիւղս իմ ծննդավայրս է, գիւղի եկեղեցին սրժիս սիրած շէնքն է :

3. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Հայրենի ստացուածքը պահելու է. — Այն գիւղը որուն մէջ կ'ապրէր Օհան, շատ մեծ չէր, հազիւ 50 տուն բնակիչ ունէր : 21 տարեկան էր Օհան երբ իր ծնողքը ամուսնացուցին զինք : Այն օրէն ի վեր տասը տարի անցեր է, և Օհան, որ շատ աշխատասէր

տղայ էր, կրցաւ երկու արտ գնել և բաւական ոչխար, տաւար ունենալ : Հիմա Օհանին հայրն ու մայրը ծերացած են և մինակ Օհան մնացեր է տանը դատաւորը : Օհան չէնք չտորք տուն չունէր, իրենց մարագին քով պզտիկ խրճիթ մը կար, իր ծնողքը հոն կը բնակէին : Օր մը դրացիներէն մէկն ըսաւ որ իրենց մարագը փոխէ Պօղէի մէկ առւընտցին հետ որ ջուրէն անդին կը դառուի : Օհան պատասխանեց՝ « Ամենեւի՛ն, ես արդէն միտքս դրած եմ մեր մարագը քակել և հոն աղէկ տուն մը շինել որ իմ հայրս ու մայրս հանգիստ ընեն : Ի՞նչ ապերախսութիւն է որ ծախեմ այն հողը ուր իմ մայրը զիս ծնած մեծցուցած է և ուր տակաւին կ'ապրին իմ ծնողքը : Զէ՛, ես իմ հօրս թողուցած բաներէն մէկն ալ չեմ ծախեր, չեմ ալ փոխեր, բայց աւելի պիտի աշխատիմ որ օր մը ստակ աւելցնեմ և Պօղէի առւընտցը կամ ուրիշ մը գնեմ, որ հայրս տեսնէ, ուրախանայ » :

4. Առած. Խեղացի ու աշխատասէր զաւակը իր հօրը քողարցած հողերէն կտոր մ'անկաւ չի ծախեր, բայց կ'աշխատի ուրիշ հողեր գնել :

5. Առած. — Առաքինի մարդը ամենեւնի աւելի կը սիրէ հայրենական ժառանգութիւնը :

4. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ազնիւ ժողովուրդը. — Կը յիշէք որ անցեալ օր ձեզի իմ մէկ ընկերին, Պօղոսին խօսքը ըրէ, որ կը գրէր թէ իրենց գիւղին մէջ պիտի մնայ և գիւղին համար աշխատի : Այս անգամ նորէն խնժի նամակ դրելով՝ Պօղոս կը գովէ իրենց գիւղացիները : Իր նամակին մէկ մասը կարդամ ձեզի. — « Ազնիւ բարեկամս, ո՛րչափ ուրախ եմ՝ չեմ կրնար ըսել : Աւասիկ տասը տարի է որ մեր գիւղին մէջ ուսուցչութիւն կ'ը-

նեմ, այս տառը տարուան մէջ ամբողջ սերունդ մ'առաջ եկաւ : Հիմա ամէն մարդ հասկցած է աշխատութեան բարիքները. և ամէնքն ալ կ'աշխատին, քրտինք կը թափեն որ իրենց նիւթական վիճակը ազէկնայ : Բայց ինչ որ ինծի մասնաւոր ուրախութիւն կը պատճառէ, սա է որ մեր գիւղացիներ իրարու կ'օգնեն, եթէ մէկը հող չունի մշակելու, աւելորդ հող ունեցողը իր մէկ արտը պղտիկ վարձքով մը անոր կուտայ. երբ մէկը բաւական մարդ չունի իր արտը քաղելու համար և աղքատ է, ուրիշներ կ'երթան կ'օգնեն անոր :

Այս կերպով մուրացկան ամենեւին չկայ մեր գիւղին մէջ՝ իսկ աղքատներու թիւն ա'յնքան պակասած է որ եթէ այս կերպով տառը տարի մըն ալ անցնի, մէկ հատիկ աղքատ պիտի չունենանք. մեր գիւղացիները մինակ գիրենք չեն մտածեր, մեր մօտը 30 տունէ բաղկացած ուրիշ գիւղ մըն ալ կայ, որուն բնակիչները շատ խեղճուկ են, մեր գիւղացիները անոնց ալ կ'օգնեն, սերմ կուտան անոնց որ իրենց հողերը ցանեն : Ի՞նչ ըսեմ, թող պարծենկոտութիւն չըլլայ, մեր գիւղացիները ազնիւ ժողովուրդ են, թէ՛ իրարու, թէ՛ ուրիշներուն օգտակար կ'ըլլան : »

6. Առած. — Մարդու մը սիրտը յոյսի ուրախ կ'ըլլայ, երբ իր ընկերներուն՝ իր ցրացիներուն օգտակար կ'ըլլայ :

5. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Մեծ մարդիկ, — Մարդիկ կան որ շատ մեծ խելք կ'ունենան և իրենց խելքովը մեծ բարիքներ կ'ընեն իրենց քաղքին և քաղաքացիներուն :

Ասկէ 60—70 տարի առաջ Պոլսոյ մէջ կ'ապրէր շատ մեծ մարդ մը, որուն ժողովուրդը Խաղեզ Ամիրա կ'ըսէր : Ճիշտ անունը այս մարդուն՝ Յարութիւն ամիրա

Պէղճեան էր : Յարութիւն ամիրա թէ՛ շատ խելացի, թէ՛ շատ բարի մարդ էր : Այն ժամանակի Կայսրն էր Վեհ. Սուլթան Մահմուտ, որ շատ կը սիրեր Խաղեզ ամիրան, որովհետեւ անի իր մեծ խելքովը շատ ծառայութիւններ ըրած էր Սուլթանին և երկրին :

Յարութիւն ամիրան շատ եկեղեցիներ շինեց, վարժարաններ բացաւ. ուր որ գնաց, այն տեղի աղքատ ժողովուրդը մխիթարեց, անոնց օգնութիւններ ընելով : Ժողովուրդը շատ կը սիրէր Խաղեզ ամիրան, անի մեծ քաղաքացի մըն է, մեծ մարդ է :

7. Առած. Այն մարդիկ որոնց վրայ միշտ կը խօսի ժողովուրդը, մեռած չեն :

8. Առած. — Մարդու մը հաւատ արեւի մեծ պատիւ ու փառք չկայ, քան երբ կ'աշխատի իր երկրին, իր տէրութեան օգտին :

6. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Համեմատութիւն. — Տղաքներ, մենք այսօր պղտիկ դպրոցականներ ենք, վաղը պիտի մեծնանք, մարդ ըլլանք : Այս օրուրնէ պէտք է իրարու հետ սիրով ու անուշութեամբ վարուինք, մեր ընկերները մեր հղբայրներուն պէս նկատենք : Պէտք է սիրով ըլլանք ո'չ միայն մեր դպրոցի աղաքներուն հետ, այլ ուրիշ դպրոցի աշակերտներուն հետ ալ, թէ՛ մեր գիւղի աղաքներուն հետ թէ՛ մեր մօտակայ գիւղացիներուն : Ես շատ մը ազէտ աղաքներ ճանչցայ որ իրենց թաղի աղաքները կը սիրէին՝ ուրիշ թաղի աղաքները չէին սիրեր, ու շատ անգամ անոնց հետ կռիւ կ'ընէին : Կըթուած տղի մը համար մեծ ամօթ է աս բանը : Մեզի համար ամէն ընկերակից, ամէն աղայ պէտք է սիրելի ըլլայ, այն աղան ըլլայ մե'ր դրացին կամ թաղեցին, ըլլայ ուրիշ թաղէ մը ուրիշ գիւղէ մը :

Միեւնոյն գիւղի և քաղաքի ընակիչներ իրարու հետ քաղցրութեամբ վարուելու են: Ըսելու չէ թէ աս մեր կրօնքէն է, միւսը մեր կրօնքէն չէ: Մեր ընկերը ի՛նչ ազգէ կ'ըլլայ թող ըլլայ, քանի որ մէկ հողի վրայ կ'ապրինք, բնել է թէ հայրենակից ենք և հայրենակիցները իրարու հետ սիրով ըլլալու են, այսինքն համերաշխ:

9. Առած. — Ամեն մարդ ինք իրեն համար ծնած չէ, այլ իր նմաններուն համար:

7. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Իրարու հետ կռիւ ընել. — Ասկէ շատ տարիներ առաջ, երբ ես պզտիկ էի դեռ, կը յիշեմ որ մեր թաղի տղաքները շատ անգամ երբ կը հանգիւյթէին միւս թաղի տղաքներուն, իրարու հետ կը կռուէին, շատ անգամ իրարու գլուխ կը պատռէին:

Օր մը, մեր ուսուցիչը տեսած էր այս բանը և դասարանին մէջ մեզ խրատեց՝ ա՛յնպիսի խօսքերով որ մինչեւ հիմա մտքէս չեն ելած անոնք: « Ի՛նչ զգուշ լի բան է, ըսաւ, որ երկու հոգի վայրենի դադաններու պէս իրարու վրայ կը յարձակին, իրարու կը վնասեն: Եթէ լեռներու և անտառներու մէջ գայլեր, աքլեր, վագրեր, առիւծներ կան որ ուրիշ կենդանիները կը բզբտեն, կ'ըսենք որ անոնք անասուն են, խօսք չեն հասկնար, բայց ձեզի ի՛նչ եղաւ՝ դուք որ մարդ էք, կը մտածէք, սիրտ ունիք, հոգի ունիք »: Այս խօսքերը իմ միտքս են դեռ: Բայց ես չեմ կարծեր որ ձեր մէջը գտնուի տղայ մ'այնքան տղէտ, այնքան անսիրտ, որ օր մը ուզէ իր մէկ ընկերին վնաս հասցընել, անոր հետ կռիւ ընել, անոր զարնել:

10. Առած. — Ամենեւն ազնիւ տղան աս է որ երբեք իր ընկերներուն վնաս չի հասցընէ:

11. Առած. — Պէտք է ամեն տղայ խորհի քե իր գիւղացիին կամ քաղաքացիին, ի՛նչ կրնայ աշ ունենայ, իր հայրենակիցն է:

8. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ազնիւ քաղաքացին. — Ի՛նչ ազգի բան է երբ մարդ կ'աշխատի օգտակար ըլլալ իր քաղաքին: Ես ընկեր մ'ունէի որ գիտութիւնը շատ կը սիրէր և կ'ուզէր ազգի գիտական արհեստ մը սորվիլ: Մեր քաղաքին չորս կողմը հազարաւոր այգիներ կային: Տեղացիները չէին կրնար շնորհքով գինի չինել խաղողէն և գրեթէ ամէնքն ալ աղքատ էին: Ընկերս կ'ուզէր Եւրոպա երթալ որ հոն սորվի գինի չինելու արհեստը և վերադառնայ իր քաղաքացիներուն սորվեցընելու համար: Բայց խեղճ տղան ստակ չունէր, ի՛նչ ընէր. քաղաքին մէջ հարուստ ու ազնիւ սրտի տէր մարդ մը կար որ պաշտպանեց զինքը, պէտք եղած ծախքերն ըրաւ և զրկեց Եւրոպա: Երեք տարիէն վերադարձաւ և սկսաւ գինի չինելու գործարաններ բանալ: Քաղաքին հարուստները մէկ եղան և իրեն օգնեցին: Հիմա կը հաւատա՞ք եթէ ըսեմ՝ մեր ամբողջ քաղաքացիք գինիի երեսէն հարստացան: Աւստիկ երկու հատ ազնիւ քաղաքացիներ, մէկը խելքով, միւսը իր գրամով օգտակար կ'ըլլան իրենց քաղաքին:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԶՈՐՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ

Պէտք է ամէն մարդ իր ծննդավայրը սիրէ: Առաքինի տղան իր հայրենական ստացուածքը կը պահէ և անոնց վրայ նորեր կ'աւելցընէ: Գիւղի մը կամ քաղաքի մը ժողովուրդը ազնիւ է, երբ իր դպրոցները իր եկեղեցիները ազգի վիճակի մէջ կը պահէ: Այն մարդիկ որ իրենց ժողովուրդին համար դպրոցներ կը չինեն, գործարաններ կը հաստատեն, անոնք մեծ մարդիկ են: Կրթուած ու ազնիւ սրտի տէր տղաքներն իրարու հետ համերաշխ կ'ըլլան: Ամէնէն ստորին բանը իրարու հետ կռիւ ընելն է: Ազնիւ քաղաքացի կ'ըսուին այն մարդիկ որ իրենց քաղաքի ժողովուրդին օգտակար ըլլալու միջոցներ կը գտնեն:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. ԳԱՍ. — ԿՐԹՆԱԿԱՆ ՊԵՏԵՐ, ՊԱՏՐԻԱՐԿՆԵՐ

1. — Օսմանեան Պետութեան հպատակ Բրիտանականներն ունին իրենց կրօնական գործերուն հսկող եկեղեցական պետեր որոնք կը կոչուին Պատրիարք:

2. Այսպէս, Յոյներն ունին իրենց Պատրիարքը որ կը նստի Ֆէնէրի Պատրիարքարանը և Կրօնական գործերը կը տնօրինէ սինոդով: Սինոդը կրօնականներէ և աշխարհականներէ կազմուած ժողով մ'է:

3. Հայ Բողոքականներն ունին Ազգապետ, Հայ հոռմէականներն ունին Պատրիարք մը և Երեւելիներու ժողով, նոյնպէս Խաղտիները, Սաորիները եւայլն:

4. Հայ հասարակութիւնն ալ ունի իր Պատրիարքը եւ Կեդր. Վարչութիւնը կամ Խառն ժողովը որ կը բաղկանայ Կրօնական ու Բաղադական Ժողովներէ: Ազգ. Պատրիարքարանը Գում-Գափու է:

5. Պատրիարք ու Վարչութիւն կ'ընտրուին Պատրիարքարանի Աւագ-Ժողովին կողմէ զազանի քուէարկութեամբ և ապա կը վաւերացուին Վեհ. Սուլթանէն: Կրօնական ժողովին անդամ կ'ընտրուին Պոլիս գլխաւոր եպիսկոպոսներ, վարդապետներ ու քահանաներ:

Բաղադական Ժողովին անդամ կ'ընտրուին բանգէտ և առաջնակարգ անձեր, որոնք կառավարութեան վրաստանութիւնը կը վայելեն:

Աս ժողովները կը տնօրինեն ազգ. եկեղեցական գործերը, ինչպէս պիտի տեսնենք իր կարգին:

1. Պատրիարքին պատճռն ի՞նչ է: — 2. Ո՛ր է Յոյներուն Պատրիարքան: — 3. Հայ Բողոքականներուն պէտք ի՞նչ կ'ըսուի. իսկ Հայ Հռոմէականներուն: — 4. Ի՞նչ ժողովներ ունի Հայ Պատրիարքան: — 5. Այդ ժողովներուն ո՞վ կրնայ անդամ ընտրուիլ, եւ ո՞վ կ'ընտրէ զայն: — Ի՞նչ լսել է վաւերացընել:

2. ԳԱՍ. — ՏԵՍՈՒՉ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

1. Պատրիարքը Կրօնական և Բաղադական ժողովներուն նախագահն է:

Ասոնցմէ զատ, Պատրիարքարանի մէջ կը կազմուին.

1. Տնտեսական Խորհուրդ. 2. Ուսումնական Խորհուրդ. 3. Դատաստանական Խորհուրդ. 4. Կտակներու Հոգաբարձութիւն. 5. Վանքերու Խորհուրդ:

1. Տնտեսական Խորհուրդին պաշտօնն է հսկել Ազգ. սեփականութիւններուն վրայ, անոնց հաշիւները քննել և եթէ ճիշդ են վաւերացընել կամ հաստատել. Պատրիարքարանի պիւտճէն չլինել և Վարչութեան ներկայացընել եայլն:

2. Ուսումն. Խորհուրդը կը հսկէ Հայ դպրոցներուն ուսումնական և բարոյական ընթացքին վրայ. ինք կը պատրաստէ կանոնագիր, ծրագիր եայլն: Կը վաւերացընէ գործածութիւնը դասագրքերը. հոգ կը տանի որ ուսուցիչները լաւ պաշտօնավարեն, եայլն:

3. Դատաստանական Խորհուրդը, պատրիարքական Փոխանորդին նախագահութեամբ կը գումարուի, կը քննէ ընտանեկան պղտիկ վէճերը և կը ջանայ հաշտութիւն գոյացընել, խաղաղեցընել:

4. Կտակներու Հոգաբարձութիւնը ազգին եկեղեցիներուն, դպրոցներուն և ուրիշ բարեգործական հաստատութիւններուն անունով եղած կտակներուն եւ նուէրներուն գործադրութեան կը հսկէ:

5. Վանքերու Խորհուրդը կը զբաղի գաւառներու մէջ գտնուող վանքերուն վերաբերեալ գործերով, եւ հոգ կը տանի որ վանահայրերը ճշտիւ գործադրեն վանական կանոնները, ուխտաւեղիները չէն պահեն, և մօտակայ գեղերուն կրօնական պետքերն հոգան, եայլն:

2. Այս ժողովներն ունին Ատենայպետ և Ատենա-

դպիր, ինչպէս և իրենց յատուկ Դիւաններն ու Դիւանագլխերները (Կրօնական Դիւան, Մայր Դիւան, Յարաբերական Դիւան, Անցագրատան Դիւան, Ելմտական Դիւան, Էւայն) :

3. Ամէն թաղ-ուսի իր Թաղական Խորհուրդը զոր կ'ընտրեն թաղեցիները, և կը վաւերացնէ Խառն Ժողովը : (Տես Բ. Պրակ, Դաս 12, էջ 10—11) :

4. Թաղ. Խորհուրդները կ'ընտրեն իրենց դպրոցներուն համար Հոգաբարձուներ որոնց անունը կը տեղեկագրեն Ուսումն. Խորհուրդին՝ վաւերացնելու համար :

1. Պատրիարքը ո՞ր ժողովներուն նախագահն է : — Ի՞նչ քսել է նախագահ : — Ուրիշ ի՞նչ Խորհուրդներ կան Պատրիարքարանի մէջ և ի՞նչ է անոնց պաշտօնը : — 2. Ի՞նչ պաշտօնեաներ կրնան ունենալ այս ժողովները : — 3. Ի՞նչ է Թաղ. Խորհուրդը : — 4. Ի՞նչ է անոր պարսի :

3. ԴԱՍ. — ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆ

1. Պատրիարքարանի Դիւանատները ժողովներուն տուած որոշումներուն համեմատ կը կատարեն քրդակցութիւնները :

2. Դիւանոր դիւանատները չորս են .

Ա. Մայր Դիւան, որ Պատրիարքարանէն զրկուած ու Պատրիարքարան հասած գրութիւններով կը զբաղի, և Քաղաքական Ժողովին արձանագրութիւնները կ'ընէ : Մայր Դիւանն ուսի երկու ձիւղ . Հայերէն թղթակցութեանց դիւանը և Թուրքերէնի դիւանը որ կ'ընտրէ նաեւ Յարաբերական Դիւան :

Բ. Արձանագրութեան Դիւան, որ եկած կամ դացած նամակները կ'արձանագրէ յատուկ տնտեսի մէջ :

Դ. Անցագրատան Դիւան, որ կը կատարէ ծնունդ-

ներու, ամուսնութիւններու և մահներու վիճակագրութիւնը, և ասոնց վերաբերող վկայագիրները կուտայ. նաեւ ճամբորդներու և ուրիշ գործերու համար վկայագիրներ. ասոր համեմատ կառավարական պաշտօնատեւները անցագիր և ուրիշ կարեւոր թուղթեր կուտան :

Դ. Ելմտական Դիւան, որ Պատրիարքարանի հասցիներն ու ծախքերը կ'արձանագրէ հաշուետարներու մէջ և հաշուեցուցակը Տնտեսական Խորհուրդին կը ներկայացնէ, ան ալ Քաղաքական Ժողովին վաւերացնել կուտայ :

3. Այս Դիւաններն ուսին Դիւանապետներ և Գրագիրներ :

4. Տեսուչ Խորհուրդներն ալ ուսին իրենց յատուկ Քարտուղարներն ու օգնական գրագիրները :

5. Պատրիարքարանի ուրիշ ընթացիկ գործերը կը վարէ Պատրիարքական փոխանորդ վարդապետը կամ եպիսկոպոսը :

1. Պատրիարքարանի Դիւանատներ ի՞նչ պաշտօն ունին : — 2. Քանի՞ Դիւան կայ : — 3. Ի՞նչ պաշտօնեաներ կան Դիւաններուն մէջ : — 4. Տեսուչ Խորհուրդներն ի՞նչ պաշտօնեաներ կ'ունենան : — 5. Ի՞նչ կ'ընէ Պատրիարքական փոխանորդը :

4. ԴԱՍ. — ԴԱՍԱՌԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Ամէն գաւառ ուսի իր Առաջնորդը՝ եպիսկոպոս կամ վարդապետ՝ որուն պաշտօնն է նախագահել դատական ժողովներուն և վարել Աղգ. եկեղեցական գործերը, ճիշտ ինչպէս Պատրիարքը Պոլսոյ մէջ :

2. Առաջնորդ չգտնուած ատեն, Տեղապահ կ'ընտրուի քահանայ մը կամ աշխարհական մը :

3. Դատական Առաջնորդները կ'ընտրուին ժողո-

վուրդէն և վեհ. Սուլթանին պերարով կը կարգուին : Անոնք միշտ յարաբերութիւն ունին իրենց զաւառի կառավարական իշխանութեան հետ և անդամ են Վարչական Ժողովին (Մէճլիսի ԻՏԱՐԷ) :

4. Գաւառներն ալ ունին միեւնոյն ժողովները (Կրօնական ու Քաղաքական) և Տեսուչ Խորհուրդները, Պատրիարքարանի օրէնքին համեմատ :

5. Առաջնորդը կը նստի Առաջնորդարանի մէջ, որ քաղաքին եկեղեցիին մօտ կը գտնուի, և ունի իր Դիւանն ու Քարտուղարը : Առաջնորդը իր Ժաղովուրդին հոգեւոր հայրն է. ան կը հովուէ իր վիճակայինները :

6. Առաջնորդին և Առաջնորդարանին ծախքերը կը հոգայ ժողովուրդը, վճարելով Ազգ. տուրք, պաղի, ժամուց, նուէր, եւայն :

7. Գաւառի Առաջնորդները, Ժողովներն ու Թաղ-Խորհուրդները կը հսկեն եկեղեցիներու, դպրոցներու, վանքերու և ուրիշ բարեգործական հաստատութեանց վրայ, անոնց հասոյթները կը զանձեն, ծախքերը կը հոգան : Ամէն Թաղական Խորհուրդ իր Թաղին եկեղեցիին ու դպրոցին գործերով կը զբաղի և իր հաշիւները կը ներկայացընէ Գաւառական Վարչութեան (Կրօնական և Քաղաքական Ժողով) :

8. Գաւառի Ուսումն. Խորհուրդներն ու Հոգաբարձութիւններն ալ կը վարեն Կրթական գործերը և կը կառավարեն դպրոցները. դասատուներ կ'ընտրեն, աշակերտներէ թոշակ կը հաւաքեն եւայն :

1. Ի՞նչ է Առաջնորդին պաշօնը : — 2. Ի՞նչ է Տեղապար : 3. Ո՞վ կ'ընտրէ Առաջնորդը : — 4. Ի՞նչ ժողովներ կան գաւառները : — 5. Ո՞ր կը նստի Առաջնորդը : — 6. Ո՞վ կը հոգայ Առաջնորդարանին ծախքերը : 7. Ի՞նչ կ'ընեն Գաւառի Թաղ. Խորհուրդները : — 8. Ո՞վ կը կառավարէ գաւառի կրթական գործերը : — Ի՞նչ հասոյթներ կ'ունենայ Առաջնորդարանը եւ ի՞նչ ծախքեր :

ՀԱՅ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ՀՈՒՓՈՒՄԵԱՆ ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ԿՈՑՍԵՐ

Կոյսերը Հայերուն մէջ. — Դիովղեախանոս կայսրը կ'ուզէր ամուսնանալ : Ամէն կողմ պատկերահաններ զրկեց որ բամբիշ ըլլալու արժանի աղջիկներ գտնեն, անոնց պատկերը նկարեն, իրեն բերեն : Աս պատկերահաններէն մէկ քանին ալ Հոռոմ քաղաքի մօտ գլտնուող Կուսանոցը գացին : Հոն գեղեցիկ աղջիկ մը կար՝ անոնը Հռիփսիմէ : Ասոր պատկերը բռնի քաշեցին և Կայսրին տարին : Կայսրը հաւնեցաւ Հռիփսիմէին եւ կ'ուզէր զայն թագուէն ընել :

Կուսանոցին մայրապետը՝ Գայիանէ՝ երբ այս բանն իմացաւ, բոլոր կոյսերն հաւաքեց և Հռիփսիմէին հետ մէկտեղ փախան եկան Հայերուն մէջ, քաղաքի մը մօտ այդիի մը հնձանը ընակեցան : Կոյսերէն մէկը ապակիէ ուլունքներ կը շինէր, կը ծախէին և անով կ'ապրէին :

Դիովղեախանոս շատ բարկացաւ փախող կոյսերուն, ամէն կողմ մարդ զրկեց որ գտնեն : Երբ իմացաւ որ Հռիփսիմէն Արեւելքի կողմը Հայերուն քով է եկեր, Սուրբ Տրդատին նամակ գրեց՝ խնդրելով որ կոյսերը գտնէ, Հռիփսիմէն իրեն զրկէ, միւսներն ալ սպաննէ : Իսկ եթէ կ'ուզէ, ինքը ամուսնանայ անոր հետ :

Ի՞նչ կ'ուզէր Դիովղեախանոս : — Ի՞նչ քրին պատկերահաններ : — Գայիանէ ի՞նչ րաւ : — Ո՞ր բնակեցան, ինչով կ'ապրէին : — Դիովղեախանոս ի՞նչ գրեց Տրդատին :

2. ԳԱՍ. — ՍՈՒՐԲ ՏՐԻԱՏ ԵՒ ՀՈՒՓՍԻՄԷ

Խոյսերուն նահատակութիւնը . — Տրդատ Դիոկղեստիանոսի նամակն ստանալով՝ ամէն կողմ մարդ զրկեց որ փնտռեն կոյսերը : Քանի մը օր վերջը գտնուեցան , և Տրդատ հրամայեց հնձանը պաշարել : Թանկագին խիւաներ զրկեց որ Հռիփսիմէին հազցնեն և իրեն բերեն , ինչու որ անոր հետ աժուսնանալ կ'ուզէր : Հռիփսիմէն չէր ուզեր երթալ , Տրդատ հրամայեց իր ծառաներուն որ բռնի բերեն : Եւ Հռիփսիմէն քաշկռտելով մինչեւ քաղաք տարին : Բայց ի՛նչ որ ալ ըրին , որչափ ալ համոզել ուզեցին , Հռիփսիմէ չուզեց Տրդատին կին ըլլալ . փախաւ զնաց իր ընկերուհիներուն քով և անոց պատմեց իրեն պատահածը : Յետոյ , աղօթքի կեցաւ և շորհակալ եղաւ Աստուծոյ որ զինքը վտանգէ ազատեւր էր : Այդ միջոցին Տրդատին մարդիկը ջահերով եկան հոն , Հռիփսիմէն գտան , լեզուն կտրեցին , աչքերը խճեցին հանեցին և մարմինը կտոր կտոր ըրին : Հռիփսիմէնէն ետքը սպանեցին անոր 35 ընկերուհիներն ու Գայիանէ մայրապետը :

Ս. Հռիփսիմեան և Գայիանեան կոյսերուն յիշատակը կը տօնենք « Անձինք Նուիրեալք » չարականով որ 36 համար է , այբուբենի կարգով : Այդ չարականը յօրինած է Կոմիտաս Կաթողիկոս :

Տրդատ՝ նամակն առնելուն պէս՝ ի՞նչ քաւ : — Ի՞նչ ըրին Հռիփսիմէ կոյսին : — Հռիփսիմէ հաւանեցա՞ւ Տրդատին կ'ըն ըլլալ : — Ի՞նչ քաւ երբ իր ընկերուհիներուն բով եկաւ : — Տրդատին մարդիկը ի՞նչպէս նահատակեցին զինք . — Ո՞րն է Հռիփսիմեան կոյսերու շարակա՞ր :

3. ԳԱՍ. — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԵՆ ԿԵԼԼԷ

Խոստովիպութիւն երազը . — Տրդատ իր ըրածին վերայ շատ կը մտածէր , խիղճը կը տանջուէր , հանգիստ ու քուն չուէր : Խելագարի պէս , վայրի խողի պէս շամբերուն մէջ կը թափառէր : Տրդատին քոյրը Խոստովիպութեան բարի աղջիկ մ'էր : Աստուծոյ հրեշտակն անոր երազին մէջ երեւցաւ ու ըսաւ . « Եթէ կ'ուզէք որ Տրդատ առողջանայ , Գրիգորը վիրապէն հանեցէք . ա՛ն միայն կրնայ բժշկել : » Խոստովիպութեան այս երազը պատմեց մեծամեծներուն , անոնք չհաւատացին : Զէին կարծեւ որ Գրիգոր 15 տարի ողջ մնացած ըլլայ վիրապին մէջ : Նոյն երազը երեք անգամ կրկնուեցաւ , ան ատեն հաւատացին : Խոր վիրապ գացին , չուան մը կախեցին ու կանչեցին « Գրիգոր , եթէ ողջ ես , դուրս ելիր , Աստուած հրամայեց որ քեզ ասկէ հանենք : » Գրիգորը ո՞ղջ էր : Զինքը հանեցին , քաղաք բերին : Տրդատ և իր մեծամեծները Գրիգորին ոտքը ինկան և ներում խնդրեցին : Գրիգոր բժշկեց Տրդատն ու իրենաները : Ետքը , փողոյներէն ժողվեց կոյսերուն մարմիններն ու թաղել տուաւ :

Յաջորդ օրը Տրդատ և բոլոր ժողովուրդը եկան Գրիգորին , խնդրեցին որ ճշմարիտ հաւատքը իրենց սորվեցնէ : Գրիգոր շատ ուրախացաւ և 66 օր շարունակ կը քարոզէր և Քրիստոնէական Ս. Հաւատքը կը սորվեցնէր անոնց :

Ի՞նչ եղաւ Տրդատ : — Ի՞նչ երազ տեսաւ քոյր : — Ի՞նչպէս հանեցին Գրիգորը վիրապէն : — Ի՞նչ պատահեցաւ անկէ ետք :

4. ԴԱՍ. — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ԿԸ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԻ

Ս. Գրիգոր Կաթողիկոս. — Տրդատը, մեծամեծներն ու ժողովուրդը Քրիստոնեայ եղան, բայց ո՛չ քահանայ ունեյին և ո՛չ եպիսկոպոս որ քարոզէր ու սորվեցընէր անոնց: Սուրբ Տրդատ Կեսարիա զրկեց Գրիգորը որպէս զի Ղեւոնդ Եպիսկոպոսէն Կաթողիկոս ձեռնադրուի և նոր Քրիստոնեայ դարձած Հայ ժողովուրդին սորվեցընէ Քրիստոնէութիւնը: Գրիգոր զնաց Կեսարիա, Ղեւոնդ եպիսկոպոս՝ Կաթողիկոս ձեռնադրեց զինքը: Վերադառնալուն՝ հետն առաւ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչին և Աթանազիւնէ եպիսկոպոսին մասունքները, զորոնք Մուշ քաղաքի կողմերը բերաւ:

Ս. Լուսաւորչի գործերը. — Հոն կուստուններ, մեհերաններ կային, ամէնն ալ քանդեց, կուռքերուն սեղանները, բազմոցները կործանեց, անոնց տեղ եկեղեցի շինեց և Յովհաննէս Մկրտիչին մասունքը հոն պահեց: Այս եկեղեցիին անունը Ս. Կարապետ դրաւ և մինչև այսօր ալ շատ ուխտաւորներ կ'երթան Մուշ, Ս. Կարապետին ուխտի:

Ս. Գրիգոր ինչո՞ւ Կեսարիա գնաց: — Հոն ի՞նչ եղաւ: — Վերադարձին՝ ի՞նչ բերաւ հետը: — Ինչե՞ր քաւ Մուշի կողմերը: — Ի՞նչ դրաւ ուխտաւորիս անունը:

5. ԴԱՍ. — Ս. ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻ ԳՐԾԵՐԸ

Ս. Տրդատի մկրտութիւնը. — Երբ իմացաւ Տրդատ թէ Ս. Գրիգոր վերադարձեր է Կեսարիայէն, անոր առջեւ ելաւ բոլոր ժողովուրդին հետ: Ս. Գրիգոր 30 օր ծոմ պահել տուաւ անոնց, ետքը Եփրատի մէջ մկրտեց Ս. Տրդատն ալ, (որ Յովհաննէս կոչուեցաւ), իր ըն-

տանիքն ալ, մեծամեծներն ու ժողովուրդն ալ: Ս. Գրիգոր 7 օր մնաց հոն և չորս միլիոնէն աւելի մարդ մկրտեց:

Ս. Գրիգոր կը լուսաւորէ Հայերը. — Անկէ ետքը Ս. Գրիգոր ամէն կողմ դպրոցներ բացաւ, քուրմերն ու անոնց տղաքը կրթեց, անոնցմէ քահանայ ընտրեց որ մնացած հեթանոս Հայերը մկրտեն ու հովուեն: Այս ուսումնարաններէն մէկ քանիին մէջ Յուսարէն և մէկ քանիին մէջ ալ Ասորերէն դաս կը տրուէր, ինչու որ դեռ Հայերէն գիր չունէին: Ս. Գրիգոր 12 եպիսկոպոս ձեռնադրեց Հայերուն համար, եպիսկոպոսարաններ ու վանքեր հիմնեց. մէկ խօսքով, Հայերը լուսաւորեց, ատոր համար է որ Ս. Գրիգոր (կամ երկրորդ) Լուսաւորիչ կ'ըսենք իրեն: Այսպէս, Ս. Գրիգորի և Ս. Տրդատի ջանքով, գրեթէ բոլոր Հայերը քրիստոնէութիւնն ընդունեցին և նոյն իսկ իրենց նոր հաւատքը պաշտպանեցին Հռոմի Մարտիրոսոս Բագրուշի կողմէն: Դէմ որ կուսպաշտ էր:

Լուսաւորչի շարականն է՝

«Այսօր զիսնակի խաւովն Երուսաղէմ
Ի խաւարի հսկոյցս»

ԶԳրիգորիոս սուրբ հայրապետ:

Եկայք վերապատեցուի:

Այսօր զանապախակ հոգւոյն պարգեւ

Բաշխող որդւոց Թորգոմայ

Յորդիս յուսոյ նովաւ ծնեալ,

Եկայք վերապատեցուի, ևայն:

Ս. Գրիգոր երբ Կեսարիայէն դարձաւ, ինչե՞ր քաւ: — Պատեցէ՛ք Տրդատին ու բոլոր Հայերուն մկրտութիւնը և Ս. Գրիգորի ուրիշ գործերը: — Ո՞րն է Լուսաւորչի տարականգ:

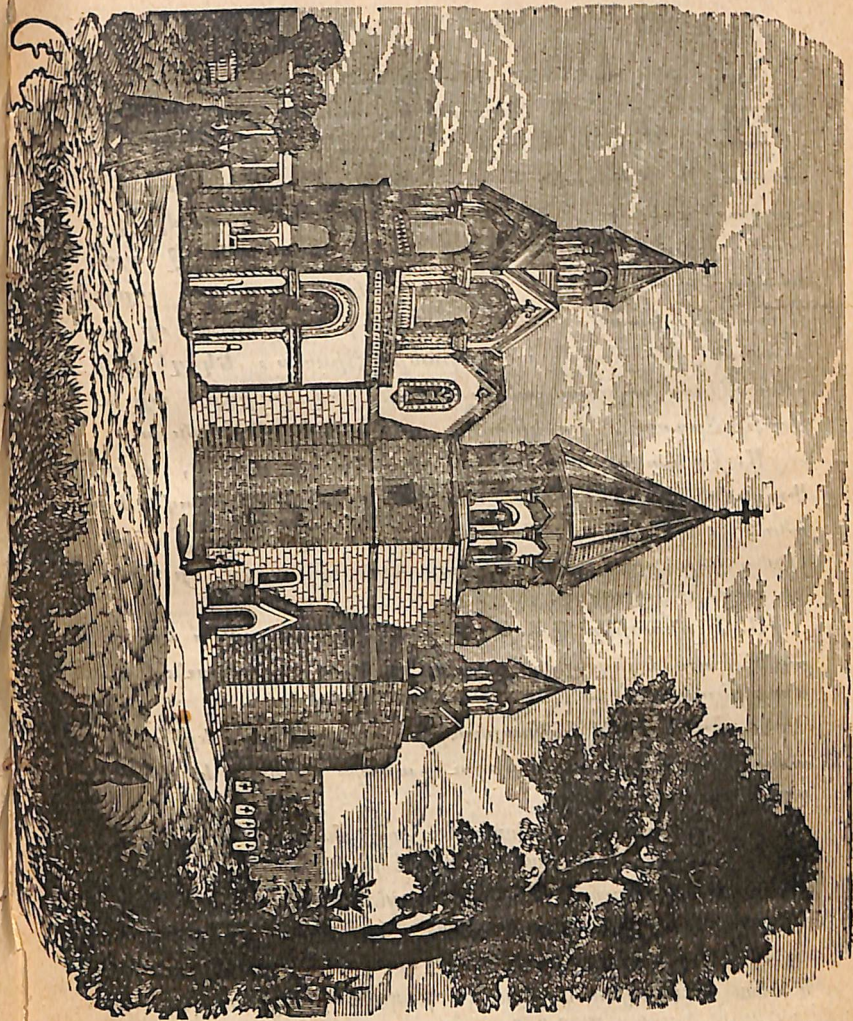
6. ԳԱՍ. — Ս. ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԻ ԵՐԱՋԸ

Միածնին իջնելը . — Ս. Գրիգոր, անգամ մը, երազին մէջ տեսաւ որ երկիրքը բացուեցաւ և սկսաւ աչն տեղէն լոյս իջնել դէպ ի երկիրը : Լոյսին հետ մէկտեղ իջաւ մարդ մը , ձեռքը բռնած ոսկի ուռ (մուրճ) : Աս մարդը իջաւ Վաղարշապատ քաղաքին մէջ և ուռով գետինին զարկաւ : Իսկոյն գետնին տակէն՝ անդունդէն՝ սարսափելի ձայներ լսուեցան : Տեսաւ նաեւ որ Ս. Տրդատի բնակարանին վրայ երեւաց ոսկի խարխալ մը որ մեծ բլուրի մը չափ էր : Աս խարխալին վրայ կտաւէ 4 սխներ կային , սխներուն վրայ ամպեղէն գմբէթ՝ եկեղեցիի նման , և գմբէթին վրայ ալ՝ լուսաւոր խաչ մը :

Երազին մեկնութիւնը . — Ս. Գրիգոր զարմացած կը նայէր և չէր գիտեր թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունէին այս ամէնը : Աստուծոյ հրեշտակը իջաւ երկիրքէն և երազը սապէս մեկնեց Ս. Գրիգորին . « Այն մարդը որ ձեռքը ոսկի ուռ բռնած էր , Աստուծոյ Որդի Յիսուս Քրիստոս (Միածինն) էր : Հրեղէն սխնը՝ Կաթողիկէ եկեղեցին (այսինքն հիմակուան Էջմիածնի Տաճարը) : Իսկ լուսաւոր խաչը՝ Հայերուն Քահանայապետութիւնը , այսինքն Կաթողիկոսութիւնն է : »

Հրեշտակն ըսաւ որ այն տեղ, ուր զարկաւ ուռով , եկեղեցի պէտք է շինել : Հոն պիտի աղօթեն բոլոր Քրիստոնեաները : Հայերուն Կաթողիկոսական աթոռը հոն պիտի հաստատուի , այսինքն Կաթողիկոսները հոն պիտի նստին :

Ի՞նչ երազ տեսաւ Ս. Լուսաւորիչ : — Ի՞նչպէս մեկնեց զայն Աստուծոյ հրեշտակը : — Ոսկի ուռ բռնողը ո՞վ էր : — Հրեղէն սխնը ի՞նչ բանի նշան էր : — Իսկ լուսաւոր խաչը : — Ուրիշ ինչե՞ր ըսաւ հրեշտակը :

Ս. ԷՋՄԻԱՍՆԻ ՎԱՆՔԸ

14534-1

7. ԳԱՍ. — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԶԻ ՎԱՅՏԱՆԸ

Էջմիածնի Տաճարին շինութիւնը. — Ս. Գրիգոր այս երազը տեսեր էր՝ Ս. Տրդատն ու բոլոր Հայերը մկրտելէ առաջ: Մկրտելէն վերջը, իր երազը պատմեց քրիստոնեայ Ս. Տրդատին և մեծամեծներուն: Երբ Վաղարշապատ դարձաւ, 303 թուականին, եկեղեցի մը չինեց նոյն տեղը՝ հրեշտակին ըսած ձևովը: Առաջ այդ եկեղեցին «Շողակաթ» կը կոչուէր, ինչու որ լոյսը (շողը) հոն կաթեց: Հիմա կը կոչուի Էջմիածին, որ կը նշանակէ թէ հոն իջաւ Միածին Յիսուս: Եկեղեցիին շինութեան աշխատեցան ոչ միայն ժողովուրդը, այլ և Սուրբ Տրդատ, իր կինը և բոլոր մեծամեծներն ալ:

Ս. Լուսաւորիչ ուրիշ եկեղեցիներ ալ չինեց, մէկը Գայիանէ կոչաին ու միւսը Հոսիփիմէի անունով, եւ անոնց մարմինները հոն թաղեց: Ուրիշ եկեղեցի մ'ալ չինեց կոյսերուն ապաստանած Հնձանին տեղը՝ որ հիմա կը կոչուի Շողակաթ:

Ս. Էջմիածինը 303 թուականէն ի վեր բոլոր Հայերուն Մայր եկեղեցին է. հոն կը նստի Հայերուն Կաթողիկոսը:

Ս. Էջմիածնի հիմնարկութիւնը մեր եկեղեցին կը տօնէ Հոգեգալուստէն երկու շաբաթ ետքը, և կ'երգուի սա շարականը.

1. «Էջմիածինն ի հօրե եւ յոյս փառաց ընդ նմա, Զայնք հնչեցին Սանդարաւեսք անդնոց:

2. Տեսեալ գոյս Մեծ Հայրապետի Գրիգորի, Պատմեք ցնծութեամբ հաւատացեալ Տրդատին:

3. Եկայք շինեցուք Սուրբ գիտրանն յուսոյ, Բանգի ի անս ծագեաց մեզ յոյս ի փրսոնեաց աշխարհի: Բարեխօսութեամբ վերին քն զօրաց, միշտ անշարժ պանեա՛ զարո՞ռ. . . » Էայլն:

Ս. Գրիգորի մանր. — Լուսաւորիչ ծերանալով՝ իր որ-

դի Արիստակէսին յանձնեց Կաթողիկոսութիւնը և ինքը քաշուեցաւ Մանեայ այլը՝ ուր 333 ին վախճանեցաւ: Ժամանակ վերջը, Գառնիկ անուն ճգնաւոր մը գտաւ անոր մարմինը և ամփոփեց Թորդան աւանի եկեղեցիին մէջ: Անոր յիշատակը կը տօնենք Գիւտ Նշխարացին օրը:

Ս. Գրիգոր Երբ տեսաւ երազը. — Ի՞նչ քաւ 303 թիւին: — Ուրիշ եկեղեցիներ ալ չինե՞ց: — Ո՛րք է Ս. Էջմիածնի շարականը: — Ի՞նչպէս վախճանեցաւ Ս. Լուսաւորիչ:

8. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Գ. ԱՄՍՈՒՄՆ

1. և 2. Հոսիփիմեան կոյսեր. — Հոովմի Դիոկղեստիանոս կայսրէն փախչելով՝ Հայերուն մէջ կուգան Ս. Գայիանէ և Ս. Հոսիփիմէ և հոն կը նահատակուին:

3. Ս. Գրիգոր Խորվիրապէն կ'ելլէ. — Խորովիրապետ երազ կը տեսնէ, Ս. Գրիգոր կը հանուի Խորվիրապէն և Ս. Հաւատքը կը քարոզէ:

4. Ս. Լուսաւորիչ՝ Կարողիկոս. — Ս. Գրիգոր Կեսարիա կ'երթայ, Ս. Ղեւոնդէն Կաթողիկոս ձեռնադրուելով՝ կը վերադառնայ, և հետը կը բերէ մասունքներ: Կոստոնները կը կործանէ, եկեղեցիներ կը հիմնէ և հոն կը դնէ մասունքները:

5. Ս. Լուսաւորիչ գործերը. — Ս. Տրդատ և ամբողջ ժողովուրդը կը մկրտուին, Քրիստոնեայ կ'ըլլան: Լուսաւորիչ քրիստոնեութիւնը կը ծաւալէ և դպրոցներ, վանքեր Էայլն կը հաստատէ:

6. Ս. Լուսաւորիչ երազը. — Ս. Գրիգոր տեսիլքով մը կը ներշնչուի հիմնել Ս. Էջմիածինը: Աստուծոյ հրեշտակը կը մեկնէ անոր տեսիլքը:

7. Ս. Գրիգորի վախճանը. — Վաղարշապատի մէջ կը չինուի, 303 թուականին, Ս. Էջմիածինը ուր կը հաստատուի Կաթողիկոսական աթոռը: Ուրիշ եկեղեցիներ ալ կը չինէ, և ծերանալով՝ իրեն յաջորդ կը կարգէ Ս. Արիստակէսը, ինք կը քաշուի Մանեայ այլը ուր կը վախճանի 333 թուականին: Հովիւ մը կ'ամփոփէ անոր նշխարները զորոնք, յետոյ, Գառնիկ անուն ճգնաւորը գտնելով՝ կը բերէ Թորդան: Ասոր յիշատակն է Գիւտ Նշխարացի տօնը զոր Հայ եկեղեցին կը կատարէ:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԶԵԿՈՅՑ՝ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ

Կեդր. վարչության Ուսումն. Խոշորի Կաթական Ծրագրին համակերպելով է որ այս Տարրական Ընթացքի մեջ դրինք Աշխարհագրության Տեղագրական մասը: Բայց, ինչպես յայտնի է, չէինք կրնաք ամեն տեղի Տեղագրութիւնը հոս ամփոփել, ուստի իբրեւ. առաջնորդ է. օրինակ, հոս ամփոփեցինք Պոլսոյ տեղագրութիւնը, է. ամեն ինչ որ կը կարծէինք քե անհրաժեշտ է կատարելու համար տեղագրական ուսումնասիրութիւն մը: Այս մասին տե՛ս *Բիւրակն*, 1899, Թիւ. 45:

Արդ, կը յանձնադարենք Պատ. Ուսուցիչներուն, որ նոյն ուղղութեամբ իրենք ալ պատրաստեն իրենց գտնուած գեղին կամ քաղաքին Տեղագրութիւնը, է. ասոր համար կարեւոր հարցումներն ստորեւ դնելով՝ կը խնդրենք որ պատասխանները իրենք պատրաստեն է. աշակերտներուն ալ պատրաստել տան:

1. ԴԱՍ. — ԳԵՂԻՆ ԿԱՄ ՔԱՂԱՔԻՆ ՔԱՐՏԵՍԸ

Հրահանգ. — Ամեն աշակերտ քերք մը քանձր բռնոյք կ'ունենայ, որուն շուրջը կը գծէ՝ 2 մաս լուսանցք բողովով, աջ կողմը կը նշանակէ *Արեւելք*, ձախ կողմը՝ *Արեւմուտք*, վերը՝ *Հիւսիս*, վարը՝ *Հարաւ*:

Մօտաւոր հաշուով մը կ'որոշէ իր գտնուած քաղին եկեղեցին, դպրոցը, գլխաւոր փողոցները, միւս քաղերը, իր տունը, գեղին ուրիշ կարեւոր շէնքերը (կէտեր դնելով անոնց տեղը), է. այլն: Յետոյ լեռ, լիճ, գետ, անու,

հովիտ, դաշտ, արտեր, պարտեզներ է.ն. է. եթէ ծովեզերք է՝ ծով, ծովեզր, ծոց, հաւանագիստ, հրաւանդան, է. այլն: Նոյնը կարելի է, ցարժութեան համար, նախ քարետախտակի վրայ ընել:

Իսկ դասատուն աւելի ճիշտ ու որոշ կերպով կը շինէ գեղին քարտեղ՝ սեւ տախտակի վրայ է. յետոյ նոյն դասը գրել կուտայ՝ պատասխանելով սա հարցումներուն:

2. ԴԱՍ. — ԳԵՂԻՆ ԿԱՄ ՔԱՂԱՔԻՆ ԴԻԲԲԸ

1. Ի՞նչ է մեր գեղին (կամ քաղաքին) անունը:

2. Ո՞րն է գեղին Արեւելեան կողմը. Արեւմուտքը, Հիւսիսը, Հարաւը: (Միեւնոյն ատեն այս չորս կողմերուն վրայ ծանօթութիւն տալ՝ որոշելով քե դասարանին 4 պատերը ո՞ր կողմեր կ'իյնան):

3. Մեր դպրոցը եկեղեցին ո՞ր կողմը կ'իյնայ: 2. Իսկ ձեր տունը, այս ինչ շէնքը, շուկան է. այլն՝ եկեղեցին ո՞ր կողմը կ'իյնան, դպրոցին ո՞ր կողմը կ'իյնան է. այլն:

4. Որո՞նք են գլխաւոր փողոցները:

5. Քանի՞ քաղեր կան, է. ո՞ր կողմ կ'իյնան (Արեւելք, Արեւմուտք է.ն.):

6. Քանի՞ տուն կայ գեղին մեջ, է. ո՞րքա քանակի:

3. ԴԱՍ. — ՊՈՒՍՈՑ ԱՐՈՒՍԸ ՉԱՆՆԵՐԸ

1. Իսկիւսար — Վտփորի նեղուցին հարաւային բերանը, Պոլսոյ ու Ղալաթիոյ գլխացը, արուարձան մ'է Իսկիւսար:

2. Իսկիւսար ամփոփատրոնաձէ է, անունը Պարսկերէն է և կը նշանակէ Սուրհանդակ = Փօսթ:

Բնակիչներն են Թուրք, Հայ, Հրեայ, Եւրոպացի :

3. Իսկիւտար քանի մը բլուրներու վրայ շինուած է . քիչ մը հեռուն է Չաւկընա բլուրը , որ նշանաւոր է իր գեղեցիկ դիրքով ու օդով :

4. Սէլամըզլի մէջ կայ « Ս. Խաչ եկեղեցին » : Քոյն է Ս. Խաչ վարժարանը՝ որ երբեմն կը կոչուէր « Ճեմաբան » , նաեւ Պէրպէրեան վարժարանը :

Եէնի Մահալլէի մէջ է Ս. Կարապետ եկեղեցին :

5. Չամլըճայէն աւելի անդին լերան մը սարահարթին վրայ կը գտնուի Աշխնաղի՝ ուր կայ Ս. Նշան եկեղեցին :

6. Գասթէօյ . — Իսկիւտարի հարաւային կողմը , Մարմարայի եզերքը կը գտնուի Գատը-քէօյ , հին Քաղկեդոնք որ Քրիստոսէ առաջ 676 ին շինուած է :

7. Գատը-քէօյի կողմն է Հայտար-Բաշա , Եէլտէյիրմէն , Գուշարլի , Մօտա եւ Ֆէնէրի գեղապետարճ հրուանդանը՝ ուր կայ փարոս մը : Աս փարոսին տեղը ասեմով կար ծովային Աստղիկի մեհեան մը :

8. Գատը-գիւղ երթալու համար կ'անցնուի Գըզ-Գուլէսիի , Սէլիմլէյէ Գըշլասիի եւ Հայտար-Բաշայի առջեւէն : Ազգաբնակիւթիւնը կը կազմեն Թուրք , Հայ , Յոյն եւ Եւրոպացի : Գատը-գիւղի մէջ ունինք Ս. Թագաւոր եկեղեցին եւ Արամեան վարժարանը :

9. Գատը-գիւղէն անդին , երկաթուղիի գծին վրայ է Գարքաշ (Հայտար-Բաշայէն 20 քմ.) : Գարթալի մէջ է Ս. Նշան եկեղեցին :

3. — 1. Ո՛ւր է Իսկիւտար . — 2. Ի՞նչ ձեւ ունի եւ որո՞նք են բնակիչները . 3—4. — Որո՞նք են եկեղեցիները , դպրոցները : — 6. Ո՛ւր է Ալէւ-Տաղի : — Հոս ո՞ր եկեղեցին կայ : — 6. Ո՛ւր է Գասթէօյ : — 7. Որո՞նք են Գասթէօյի քաղերը . — 8. Որո՞նք են Գասթ-գիւղի բնակիչները : Ո՞ր եկեղեցին ունինք Գասթ-գիւղ : — 9. Ո՛ւր է Գարթալ եւ հոս ո՞ր եկեղեցին կայ :

4. ԴԱՍ. — ՊՈԼՍՈՑ ՄՕՏԱԿՍՑ ԳԵՂԵՐԸ

10. Պոլսոյ մօտակայ գեղերն են Մաքրի-քէօյ , Այ-Սթէֆանոս , Չէքմէճէ , Թաքքէճի , Քեաղըտաննէ :

11. Մաքրի-քէօյ . — Պոլսոյ արեւմտեան կողմը , Մարմարայի եզերքը , Եէտի-Գուլէի պարիսպէն դուրս , Գաղլը արուարձանէն հեռու երկաթուղիի գծին վրայ կը գտնուի : Հոս ունինք Ս. Աստուածածին եկեղեցին :

12. Այ . Սթէֆանոս . — Մաքրի-Գիւղի դէպ ի արեւմուտքը եւ անկէ շատ հեռու , Մարմարայի եզերքը կը գտնուի Այ-Սթէֆանոս : Երկաթուղին ասկից կ'անցնի եւ կ'երթայ Չէքմէճէ : Հոս ունինք Ս. Ստեփանոս եկեղեցին :

13. Չէֆմէն . — Այ-Սթէֆանոսի արեւմտեան կողմը , Մարմարայի եզերքը , երկաթուղիի գծին վրայ կը գտնուի Չէֆմէն եւ քիչ մը անդին Ֆլօրիա գեղը :

Ազգաբնակիւթիւնը կը կազմեն Թուրք , Հայ , Յոյն :

14. Թաֆէն . — Պոլսոյ արեւմտեան կողմը , Թօփ-Գարուի պարսպէն դուրս կը գտնուի Թաֆէնի գեղը :

Հոս կը բնակին Թուրք , Հայ , Յոյն :

15. Քեաղըտաննէ . — Բերայի արեւմտեան կողմը , Շիշլիի ստորոտը , Քեաղըտաննէի ձորին մէջ , համանուն գետակի եզերքը կը գտնուի Քեաղըտաննէ Թրքաբնակ գեղը :

Քեաղըտաննէ գետակը Սթրանճա լեռներէն կը բղխի , կ'անցնի այս գետին մէջէն ու կը թափի Ոսկեղջիւրի ծոցը : Հոն կը թափի նաեւ Ջիլիֆթար գետակը :

4. — 10. Որո՞նք են Կ. Պոլսոյ մերձաւոր գեղերը : — 11. Ո՛ւր է Մաքրի-քէօյ : — Ո՞ր եկեղեցին ունինք հոս : — 12. Ո՛ւր է Այ-Սթէֆանոս եւ ո՞ր եկեղեցին կայ հոն : — 13. Ո՛ւր կը գտնուի Չէֆմէն . Որո՞նք կը կազմեն անոր բնակչութիւնը : — 14. Ո՛ւր է Թաֆէնի : — 15. Իսկ Քեաղըտաննէ . Ո՛ւրի՞նչ կը բղխի համանուն գետակը : — Ոսկեղջիւրի ծոցը ուրի՞շ ո՞ր գետակը կը թափի :

5. ԳԱՍ. — ՊՈՒՍՈՅ ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍԵՐ

16. Ամէն օր շատ նաւեր, նաւակներ և մեծ շոգե-
նաւեր կ'երթեւեկեն Պոլսոյ նաւահանգիստը :

17. Դուրսէն եկող շոգենաւերը, երբ Սեւ ծովէն կը
մտնեն, Վոսիորի նեղուցէն կ'անցնին և իբր երկու ժամ
առաջանալով՝ կը հասնին Պոլսոյ նաւահանգիստը, որ
կը գտնուի՝ Ղալաթիոյ կողմէն՝ Գաղաթաշի, և Սթամ-
պուլի կողմէն Սէրայ-Պուրնու հրուանդանին մէջտեղը :

18. Իսկ երբ Մարմարայի կողմէն գան, Տարտանէլի
(Չանսղ-Գաշի) նեղուցէն մտնելով՝ 8 ժամու չափ կը
քալեն Մարմարա ծովին մէջ ու կը մտնեն Պոլսոյ նա-
ւահանգիստը :

19. Շոգենաւերը հոս կը խարսխեն բայ ծովին վրայ,
իկամ կը մօտենան նոր չինուած քարափին (րըխքըմ
quai) :

20. Քարափ չինուած է թէ՛ Ղալաթիոյ կողմը և թէ՛
Պոլսոյ կողմը :

21. Քարափին վրայ են մաքսատուները : Ամէն օր
բազմաթիւ ճամբորդներ կուգան կ'երթան : Այս մաք-
սատուներէն կ'անցնին նաեւ եկած կամ գացած վա-
ճառքի հակերը որոնք շոգենաւ կը փոխադրուին դուրս
ղրկուելու համար, և կա՛մ դրսէն եկող շոգենաւներէ
կը հանուին Պոլիս մտցուելու համար :

5. — 16. Ո՛ր կը խարսխեն դրսէն եկող շոգենաւեր : — 17.
Սեւ ծովէն եկող շոգենաւերը ուսկի՞ց կը մտնեն Պոլիս : — 18. Իսկ
Մարմարայի կողմէն եկողնե՞ր : — 19-20. Ի՞նչ է քարափը եւ ո՞ր
շինուած է : — 21. Ի՞նչ կայ քարափներուն վրայ :

6. ԳԱՍ. — ՈՍԿԵՂՋԻՐ

22. Ոսկեղջիւրը ծոց մ'է որ կը սկսի Պոլսոյ նաւա-
հանգիստէն ու կ'երկարի մինչեւ Բեաղըահանէի ձորը :

23. Այս գեղեցիկ ծոցը Մարմարա ծովին շարունա-
կութիւնն է, Պոլսոյ և Բերայի մէջտեղը :

24. Հիները Ոսկեղջիւր (խաղիմի Տերի Սաւաթք,)
կոչած են այս տեղը որովհետեւ ամէն կողմէ ամէն տե-
սակ ապրանք կը բերուի հոս վաճառուելու համար :

25. Դուրսէն եկող նաւերը չեն կրնար Ոսկեղջիւրի
ծոցը մտնել : Գարաքէօյի կամուրջին ներսի կողմէն
պզտիկ շոգենաւերով երթեւեկութիւն կը կատարուի
Ոսկեղջիւրի երկու եղերքին վրայ գտնուող գեղերը :

26. Այդ գեղերն են՝ Բերայի կողմէն՝ Գասըմ-Փաշա,
Խաղեղ, Փիրի-Փաշա, Հալըճօղլու :

Իսկ Պոլսոյ կողմէն՝ Եէմիշ Իսկէլէսի, Ճիպալի, Այա-
Գափու, Ֆէնէր, Պալաթ, Այլան-Սէրայ, Տէֆթէրտար,
Էյուպ :

27. Ոսկեղջիւրի վերի ծայրը կը գտնուի մագաղա-
թի և թուղթի հին գործարան մը, գեղեցիկ փռշիկ մը,
արքունի վառօդարանը : Իսկ կամուրջին մօտերն է նաեւ
Արքունի Նաւարանը, ուր կը մտնեն նաւերն ու շոգե-
նաւերը՝ նորոգուելու համար :

28. Ոսկեղջիւրի վրայ ձգուած է ուրիշ կամուրջ
մ'ալ որ կ'ըսուի Ուն-Գափանի կամուրջ :

6. — 22. Ի՞նչ է ոսկեղջիւրը : — 23. Ո՛ր կ'իյնայ : — 24. Ինչո՞ւ
ոսկեղջիւր կ'ըսուի : — 25. Դրսէն եկող նաւերը ո՞ր կը մտնեն : —
Կամուրջէն դէպ ի ներս Ոսկեղջիւրի ծոցը ինչո՞վ կ'երթուի : — 26.
Ուն՞իկ են Ոսկեղջիւրի գեղերը : — 27. Ի՞նչ կայ ոսկեղջիւրի մէջ : —
28. Ո՛ր է Ունգափանի կամուրջը :

7. ԴԱՍ. — ՊՈԼՍՈՅ ԲԱՐՏԷՍԸ

29. — Դասատուն Պոլսոյ քարտէսը կը գծէ զբա-
տախտակին վրայ, զոր աշակերտները կ'օրինակեն՝
նշանակելով եւ գրելով գլխաւոր տեղերն ու գեղերը :
(Առաջիկային զաւս պիտի տանք Պոլսոյ քարտէսը) :

Ծան. — Գլխաւոր գեղերուն տեղը թուանշան դնել
եւ առանձին ցանկով տալ նոյն տեղերուն անունը :

8. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Դ. ԱՄՍՈՒԱՆ

Արուարձաններ. — Իւսկիւտար Պոլսոյ և Ղալաթիոյ
գիւմաշն է, Վոսիւրի հարաւային բերանը : Ամիրիթաու-
րանի պէս է և քանի մը բլուրներու վրայ շինուած :
Իւսկիւտարի մէջ են Սէլամարգ և Եէնի-Մահալլէ թաղե-
րը, քիչ մը հեռուն՝ Չամլըճայի բլուրը :

Գատը-քէօյ Մարմարայի եղերքն է. ունի քանի մը
թաղեր. Ֆէնէրի հրուանդանին ծայրը կայ փարոս մը :
Գատը-քէօյի մէջ է Ս. Թագաւոր եկեղեցին և Արամ-
եան վարժարանը : Պոլսէն Գատը-քէօյ դացող շողեհնա-
ւը Գըզ-Գուլէսի մօտէն և Սէլիմիէ-Գըլլայի ու Հայտար
Փաշայի առջեւէն կ'անցնի :

Մօսակայ գեղեր. — Մաքրի - քէօյ, Այսթէֆա-
նօ, Չէքմէճէ, Թաքքէճի Պոլսոյ մօտակայ գեղերն են,
ուր կը բնակին Թուրք, Հայ, Յոյն : Բեաղլուհանէ
Ոսկեղջիւրի ծայրն է. հոս կը թափին երկու գետակներ :

Նաւահանգիսը, — Սեւ ծովէն ու Մարմարայէն
չատ մը շողեհնաւեր կուգան Պոլսոյ նաւահանգիստը որ
Ղալաթիոյ և Սթամպուլի մէջտեղ կ'իյնայ : Նաւահան-
գատին երկու կողմերը կան քարափներ և մաքսատուներ :

Ոսկեղջիւրը ջրանց մը կամ ծոց մ'է. երկու կողմե-
րը կան այլեւայլ գեղեր ուր շողեհնաւեր կ'երթեւեկեն :
Ոսկեղջիւրի մէջ կայ գործարան, քէօք, վառօղարան,
նաւարան և Ունդապիանի ու Գարաքէօյի կամուրջները :

Պոլսոյ քարտէսը կը ներկայացընէ գեղեցիկ տեսա-
րաններ, թէ՛ ծովու և թէ՛ ցամաքի կողմէ :

Թ Ո Ւ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. ԴԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ

1. Հանուսի առաջին օրինակ. — Սա գրչածայրի
տուփին մէջ 12 հատ գրչածայր կայ. 5 հատը մէջէն
կ'առնեմ ու մնացածը կը համբեմ, կը տեսնեմ որ 7 հատ
մնացեր է : Այս գործողութիւնը որ բրի կը կոչուի հա-
նում և 7 թիւը որ մնաց կը կոչուի տարբերութիւն :

2. Հանուսի երկրորդ օրինակ. — 1. Ես ունիմ 8
գնտակ. Յակոբ ունի 14 գնդակ. հիմա կ'ուզեմ գիտ-
նալ թէ Յակոբ ինձմէ քանի՞ գնտակ աւելի ունի :
Ասոր համար, նախ Յակոբի գնտակներէն՝ իմինին չափ,
այսինքն 8 հատ կ'առնեմ, յետոյ մնացածը կը համբեմ,
կը մնայ 6 հատ, ուրեմն Յակոբ 6 գնտակ աւելի ունի
ինձմէ : Այս 6 ը տարբերութիւնն է :

2. Ուրիշ կերպով ալ կրնամ գիտնալ թէ Յակոբ
ինձմէ քանի՞ գնտակ աւելի ունի : Ասոր համար, համ-
բելու է թէ իմ ունեցած 8 գնտակիս վրայ քանի՞ զըն-
տակ աւելցընելու եմ որ 14 ըլլայ : Արդէն գումարման
աղիւտակէն գիտեմ որ 8 ին վրայ 6 աւելցընենք՝ կ'ըլ-
լայ 14. ուրեմն իմ ընկերս 6 գնտակ աւելի ունի ինձմէ :

1. Օրինակով մը ցոյց տուէք թէ ի՞նչ է հանումը կամ բարձումը :
— Հանումին գործողութեան արդիւնքը ի՞նչ կը կոչուի : — 2. — 1.
Հանումի ուրիշ օրինակ մ'ալ տուէք : — 2. Նախորդ խնդիրը լուծե-
լու ուրիշ կերպ ալ կա՞յ :

Վալքոնքիւններ. — 1. Շաւարշին 16 խնձոր տուին,
7 հատը կերաւ, քանի՞ մնաց : — 2. Յովսէփ կ'ուզէ
15 տետրակ ունենալ. հիմա 8 հատ ունի, քանի՞ հատ

ալ շինելու է: — **3.** Հինգած սեղան մը կ'արժէ 16 զրշ. նորոգելու համար 5 զրշ. ալ ծախք բրինք և հիմա կ'ուզենք 8 զրշ. չահով ծախել. քանի՞ ծախելու է: — **4.** Պօղոս արդէն 21 զրշ. ունէր. իրեն 9 զրշ. ալ տուին, հիմա քանի՞ ունի: — **5.** Նպարավաճառ մը կ'ուզէ գիտնալ չաթիւսան մէջ ըրած առուտուրը, կը տեսնէ որ երկուշարթի ծախած է 25 զրշ. ի բան. Երեքշարթի 36 զրշ. ի. Չորեքշարթի 17 զրշ. ի. Հինգշարթի 55 զրշ. ի, Ուրբաթ 12 զրշ. ի. Շաբաթ 96 զրշ. ի. Ինչ է ամբողջ չաթիւսան առուտուրը: — **6.** Մարգ մը ծնած է 1887 ին, ո՞ր թուականին 47 տարեկան կ'ըլլայ:

2. ԳԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

3. Հանումի սահմանը. — Թիւ մը ուրիշ թիւէ մը հանել, կը նշանակէ մեծ թիւէն պակսեցնել այնքան միութիւն, որքան կը գտնուի պզտիկին մէջ: 5 գրչածայրը 12 գրչածայրէն հանել, — այսինքն 5 միութիւն 12 միութիւնէն —, կը նշանակէ 12 գրչածայրէն 5 գրչածայր պակսեցնել:

4. Հանումի նշանը. — Հանումի նշանն է սա — որ կը կոչուի պակաս: Այսպէս 14—8 կը կարդացուի 14 պակաս 8 և կը նշանակէ թէ 14էն պակսեցնելու է 8:

3. — Ի՞նչ քսել է քիւ մը ուրիշ քիւէ հանել: — **4.** Հանումի նշանը ո՞րն է եւ ի՞նչպէս կը կարդացուի:

Վարժութիւններ. — **7.** Կարդացէք. 25—7: 32—6: 28—8: **8.** Նպարավաճառ մը գնեց 8 զրշ. ի խնձոր և ծախեց 14 զրշ. ի, քանի՞ զրշ. չահեցաւ: — **9.** Գումարեցէք 152834+37928+52+8925+879377: — **10.** Պետրոս ունէր 23 գնտակ, 8 հատը կորսնցուց, քանի՞ մնաց:

3. ԳԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

5. Հանումը ի՞նչպէս կ'արելի է ընել. — 1. Թիւ մը ուրիշ թիւէ մը կրնանք հանել, եթէ պզտիկ թիւին միութիւնները մէկիկ մէկիկ հանենք մեծ թիւէն: — 2. Կրնանք, նոյնպէս, պզտիկին վրայ մէկիկ մէկիկ աւելցնել այնքան միութիւն՝ որքան կը պակսի իրեն՝ մեծ թիւին հաւասարելու համար: Օրինակ 8—3. առաջին կերպով պէտք է ըսել 8 պակաս 1, կը մնայ 7. 7 պակաս 1, կը մնայ 6. 6 պակաս 1, կը մնայ 5: Այսինքն 3 միութիւն հանեցինք, կամ 3ը 8 ին հաւասարելու համար 5 պէտք է. ուրեմն ըսելու է 3՝ 1 ալ՝ 4, 1 ալ՝ 5, 1 ալ՝ 6, 1 ալ՝ 7, 1 ալ՝ 8, այսինքն 5 հաս 1: Բայց այս երկու ձևն ալ այնքան երկար են, որ չեն գործածուիր:

5. — 1. Ի՞նչպէս ընելու է քիւ մը ուրիշ քիւէ հանելու համար: — 2. Ուրիշ ինչպէս կ'ըլլայ:

Վարժութիւններ. — **11.** Գումարեցէք. 75+8735+2295836+1335247: — **12.** Քաղաքի մը մէջ կը գրտնուին 1250 հետեւակ, 260 ձիաւոր և 120 թնդանօթաւ ձիգ զինուոր, ընդամենը քանի՞ զինուոր կայ քաղաքին մէջ:

4. ԳԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

6. Հանումը արագ արագ ընելու համար ի՞նչ գիտնալու է. — 1. Հանումը արագ արագ ընելու համար պէտք է գոյ սորվիլ թէ՛ մէկ թուանշանով թիւ մը երբ ուրիշ թիւէ մը հանենք ի՞նչ կը մնայ, այս վերջին թիւը առաջինէն շատ շատ տասը միութիւն աւելի ըլլալու է: 2. Կրնանք հանումի աղիւսակ մը շինել, բայց աւել-

ւորդ է : Արդէն ամէն սրամիտ տղայ գումարման ա-
ղիւսակը գոց սորվելով՝ դիւրին կ'ընէ հանումները :
Օրինակ 12 էն 3 հանել կ'ուզենք : Արդէն գիտենք որ
3ը 12ին հաւասարելու համար վրան 9 գումարելու է,
ուրեմն 12 էն 3 ելլէ, կը մնայ 9 :

6. — 1. Հանումի գործողութիւնը շուտ մը ընելու համար ի՞նչ
գիտելու է : — 2. Յոյց տուէք քէ գումարման աղիւսակը գիտալ
բաւ է հանումի գործողութիւն ընելու համար :

Վարժութիւններ. — **13.** Հանել 5ը 9 էն : 4ը 10 էն :
7ը 11 էն : 8ը 13 էն : 3ը 12 էն : 7ը 14 էն : 9ը 17 էն : 2ը
11 էն : 4ը 13 էն : 6ը 15 էն : 9ը 18 էն :

5. ԳԱՍ. — Հ Ա Ն Ո Ւ Մ (Շար.)

7. Յելու ո՛ր եւ է քիւ իրարմէ հանել — 1. 432ը հա-
նելու է 675 էն : Մեծ թիւը կը գրենք վեր, փոքր թի-
ւը վար, այնպէս որ միաւո-
րը միաւորին, տասնաւորը
Փոքր թիւ 432 տասնաւորին, հարիւրաւորը
Տարբերութիւն 243 հարիւրաւորին տակ գայ. եւ
գիծը կը դնենք տակէն :

2. Այսպէս գրելէ յետոյ, աջ կողմէն սկսած՝ մեծը
պզտիկէն կը հանենք եւ տարբերութիւնը ամէն մէկուն
տակը կը գրենք : Այսպէս 2ը 5էն ելլէ, կը մնայ 3. 3ը
7էն 4. 4ը 6էն 2 : Տարբերութիւն 243 :

7. — 1. Հանումի գործողութեան ասեմ քիւեր ի՞նչպէս շարե-
րելու է : — 2. Յետոյ ի՞նչ ընելու է : — 432 քիւը հանեցէ 675 էն :

Վարժութիւններ. — **14—20.** Հետեւեալ հանում-
ներն ըրէք. 697—352 : 739—618 : 397—182 : 978—228 :
739—333 : 765—215 :

6. ԳԱՍ. — Հ Ա Ն Ո Ւ Մ (Շար.)

8. Ձեռք առնել. — 586ը կ'ուզենք հանել 938 էն :
Կը գրենք պզտիկ թիւը մեծին տակ, յետոյ աջ
938 կողմէն սկսելով՝ կ'ըսենք. 6ը 8էն ելլէ, կը մնայ
586 2 զոր կը գրենք միաւորներու սիւնակին տակ.
352 8ը 3էն ելլէ. . . ո՛չ, անկարելի է, որովհետեւ
8ը 3էն աւելի մեծ է. ուստի 3ին վրայ կ'աւել-
ցրենք 10 որ կ'ըլլայ 13 եւ կ'ըսենք 8ը 13էն ելլէ՝
կը մնայ 5. յետոյ կ'ըսենք ձեռք կայ 1, 5 ալ՝ 6, 6ը
9էն ելլէ՝ 3 : Ուրեմն տարբերութիւնն է 352 :

8. — Բացարեցէք քէ ի՞նչ կ'ընէ 938 էն 586ը հանելու համար :

Վարժութիւններ. **20—28.** Հետեւեալ հանումներն
ըրէք. 756—642 : 497—145 : 945—623 : 826—713 :
659—642 : 548—447 : 76543—12341 : 67531—25331 :
18725—12423 : **29.** — Պօղոսին հայրը 10 զրշ. տուաւ
իրեն գիրք մը գնելու համար. Պօղոս 6 զրշ. ի գնեց գիր-
քը. քանի՞ զրշ. ետ պիտի առնէ : — **30.** Զոյգ մը կօշիկ
գնեցին 15 զրշ. ի բայց քովս 6 զրշ. կայ, քանի՞ զրշ. տա-
կաւին պէտք է : — **31.** Հայր մը իր տղային խօսք կու
տայ թէ ամէն անգամ որ Հայերէն դասի շարադրութեան
մէջ առաջին ըլլայ, իրեն ստակ պիտի տայ, սա կերպով.
առաջին անգամին համար 10 փարա, երկրորդին՝ երկու
տասնոց, երրորդին՝ 4 տասնոց, չորրորդին՝ 8 տասնոց եւ
այսպէս շարունակ, միշտ յաջորդ անգամին, առաջինին
կրկինը պիտի տայ : Արդ՝ տղան կ'աշխատի եւ ամբողջ
տարին՝ 11 անգամ առաջին կ'ըլլայ շարադրութեան
մէջ. հիմա գտէք թէ քանի՞ տասնոց առաւ հօրմէն :
— **32.** Երեք գիւղացի իրենց ցորենները բերին քա-
ղաքը ծախելու. առաջինը 860 զրշ. ի ցորեն ծախեց.
երկրորդը անկէ 216 զրշ. ի պակաս ծախեց, երրորդն ալ
երկրորդէն 82 զրշ. ի պակաս ծախեց : Երկրորդն ու եր-
րորդը քանի՞ զրշ. ի ծախեցին : — **33.** Խնձուղի մը շի-
նելու համար 245 գործաւոր կը բանին ամէն օր, գտէք
Նոր Դպրոց, Դ. Պրէլ 3

թէ մէկ չարթուան մէջ (6 օր) քանի՞ հոգի կը բանին ճամբուն վրայ : — **34.** Երկու հոգի առուտուր ընելու համար ընկեր եղան . առաջինը դրաւ 12,000 զրշ. երկրորդը 8600 զրշ. աս վերջինը դեռ քանի՞ զրշ. դնելու է իր ընկերին հաւասարելու համար : — **35.** Մարդ մը ուղեց իր կալուածքին արժէքը գիտնալ և անոնց գինը որոշեց այսպէս . տունը 15850 զրշ. այգին 1880 զրշ. երեք կտոր արտ 2500 զրշ. և մարդագետին մը 800 զրշ. — քանի՞ կ'արժէ իր ամբողջ կալուածքը : — **36.** Երկրագործ մը կայուկատէ յետոյ տեսաւ որ իր տարեկան բերքը եղած է 155 քիլէ ցորեն, 280 քիլէ կորեկ, 64 քիլէ հաճար . ասոնցմէ 100 քիլէ պարտք տուաւ . ինչ մնաց իրեն :

7. ԴԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

9. Հանումի ուրիշ օրինակ . — 1. — 3021ը կ'ուզենք հանել 4350 էն : Սովորութեան համեմատ,

4350	պզտիկ թիւը մեծին տակ գրելէ յետոյ, կ'ը-
3021	սենք 1ը 0 էն ելլէ . . . ո՛չ, անկարելի է,
1329	որովհետեւ 0ն բան մը չ'արժեք, ուստի կ'ը-
	սենք 1ը 10 էն ելլէ, կը մնայ 9 . ձեռք կայ

1, 2 ալ 3. 3ը 5 էն ելլէ, կը մնայ 2. 0ն 3 էն ելլէ կը կը մնայ 3 . զոր կը գրեմ հարիւրաւորներուն տակը : 3ը 4 էն ելլէ կը մնայ 1 . տարբերութիւնն է 1329 :

2. Երբ մարդ աղէկ վարժուի հանում ընելու, աւելի կարճ կը խօսի, փոխանակ ըսելու 1ը 10 էն ելլէ կը մնայ 9. ըսելու է 1ը 10 էն՝ 9. փոխանակ ըսելու « ձեռք կայ 1, կ'աւելցնեմ 2ին վրայ, կ'ըլլայ 3. 3ը ելլէ 5 էն կը մնայ 2. » կ'ըսենք . « ձեռք 1, 2 ալ 3, 3ը 5 էն 2 » :

9. — 1. Բացահեցէ՛ք ի՞նչպէս կ'ընէք 3021ը 4350 էն հանելու համար : — 2. Երբ աղէկ վարժուիք հանումի գործողութեան, ի՞նչպէս կ'ըսէք :

վարժարիւններ. — **37—46.** Հետեւեալ հանումներն ըրէք. 497—145 : 719—348 : 872—625 : 943—618 : 492—325 : 5075—4278 : 1625—992 : 6243—4528 : 6041—3918 : 3148—2925 : — **47.** Տուն մը շինելու համար տանտէրը 42500 զրշ. ծախք նշանակեց . բայց վարպետ որմնադիրն ըսաւ որ 2500 զրշ. աւելորդ է . ուրեմն քանի՞ զրշ.ի պիտի շինուի աս տունը : — **48.** Վեհ. Սուլթան Սպտիւլ-Համիտ կայսրը 1876 ին գահը նստած է, քանի՞ տարիէ ի վեր կը թագաւորէ : — **49.** Մարդ մը 12,584 զրշ. պարտք ունէր, 8758 զրշ.ը վճարեց, քանի՞ զրշ. մնաց պարտքը : — **50.** Ճամբորդ մը Ա. քաղաքէն մեկնեցաւ Բ. քաղաքն երթալու համար : 5860 մէթր ճամբայ քալած էր, դեռ 8755 մէթր ճամբայ ալ կը մնար . ի՞նչ է Ա. քաղաքի հեռաւորութիւնը Բ. քաղաքէն : — **51.** Երկու քաղաքներ իրարմէ հեռու են 22500 մէթր, մարդ մը այս ճամբան 15675 մէթրը քալեր է, դեռ քանի՞ մէթր պիտի քալէ հասնելու համար : — **52.** Վաճառական մը մէկ տարուան մէջ 5 անգամ ապրանք բերել տուաւ . առաջին անգամ 18500 զրշ.ի. երկրորդ անգամ 1890 զրշ.ի. երրորդ անգամ 22467 զրշ.ի. չորրորդ անգամ 8050 զրշ.ի եւ վերջին անգամ 11865 զրշ.ի. ամբողջ տարուան մէջ քանի՞ զրշ.ի ապրանք բերել տուաւ :

8. ԴԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

10. Հանումի փորձը . — 1. Սա տուփիս մէջ 14 զրշածայր ունիմ, 5 հատն առի և մնացածը համրեցի որ 9 հատ է : Այս կերպով ես հանում մ'ըրի, որուն տարբերութիւնն է 9 : Հիմա եթէ սա հանածս 5 հատ զըրջածայրը նորէն տուփին մէջ դնեմ ու համրեմ, պիտի տեսնուի որ նորէն 14 եղաւ : — Արդ, խորհեցէ՛ք հիմա, երբ 5 զրշածայրը դրի տուփին մէջ ուր 9 հատ կարարդէն, ի՞նչ ըրի . — պզտիկ թիւը (5) գումարեցի տար-

14	մ. թ.	9	տարբ.	քերութեան (9) վրայ, ելաւ
5	փ. թ.	5	փ. թ.	մեծ թիւը, ինչպէս որ քովի
9	տարբ.	14	մ. թ.	օրինակէն կը տեսնուի:

2. Մեր ըրածը հանուսի փորձն է: Ըսել է թէ այս փորձն ընելու համար փոքր թիւը աւելցնելու է տարբերութեան վրայ, եթէ մեծ թիւը ելլէ, դործողութիւնը ուղիղ է: Մեր ըսածը հաստատուելու համար առնենք քիչ մը առաջ (թիւ 8. Դաս 6 էջ 33) յիշուած մէկ օրինակը և փորձենք:

Հանում	Փորձ (Գումարում)
Մեծ թիւ	938
Փոքր թիւ	586
Տարբերութիւն	352
	տարբերութիւն 352
	փոքր թիւ 586
	մեծ թիւ 938

10. — 1. Օրինակով մը բացատրեցիք թէ ի՞նչ է հանումին փորձը: — 2. Ի՞նչպէս կ'ընեն այդ փորձը:

Վարժարաններ. — **53.** Քաղաք մը ունի 28560 բնակիչ. մէկ տարուան մէջ զանազան հիւանդութիւններէ մեռան 895 հոգի, բայց միեւնոյն տարին 786 երախայ ծնաւ այդ քաղաքին մէջ, ուրեմն տարուան վերջը ի՞նչ է քաղաքին բնակիչներուն թիւը: — **54—57.** Հեւրեայի հանումները փորձելով մէկտեղ ընել: 785—538: 7291—897: 356789—75998: 27945—8057: — **58.** Մարդ մը ձեռք մը զգեստ գնելու համար, զգեստավաճառին տուաւ 4 հատ Օսմանեան ոսկի որ կ'ընէ 432 ղրշ. Զգեստին գինն է 390 ղրշ. զգեստավաճառը աւելցած ստակը ետ տուաւ՝ հաշիւ ընելով 390 ղրշ. ին վրայ. այսինքն ետ տուաւ երկու մէճիտիէ և 2 ղրշ. այս հաշիւը ճիշտ էր և ի՞նչ կերպով, հաստատեցէք: — **59.** Պօղոս մէկ մէճիտիէ ունի քովը, չուկայ գնաց՝ շաքար, խահուէ և ուրիշ բաներ գնեց, հիմա խանութպանը հաներ իրեն 7 ղրշ. կուտայ, և այսպէս կը հաշուէ, «13 ղրշ. ի բան առիր, առ սա 2 ղրշ. ալ՝ եղաւ 15, ա՛ռ սա 5 ղրշ. ալ՝ եղաւ 20: Պօղոս չի համոզուիր, դուք ըսէք՝ այս հաշիւը ուղի՞ղ է թէ սխալ:

9. ԴԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

11. Մատուց հանում: — Պէտք է վարժուիլ պարզ հանումները բերանացի՝ այսինքն մտքով ընելու: Դժուար բան չէ ա, սրամիտ տղայի մը համար: Օրինակ 90—40: Փոխանակ ըսելու 40 ելլէ 90էն, դիտենք որ 90 հաւասար է 9 հատ 10 ի և 40 հաւասար է 4 հատ 10 ի. ուրեմն 9—4=5 այսինքն 5 հատ 10 կամ 50 Ուրիշ օրինակ. 96—40. որ ըսել է 90+6 էն պիտի հանենք 40: Նախ 9 էն կը հանենք 4, կը մնայ 5 կամ 50 և ասոր վրայ կ'աւելցնենք 6, կ'ըլլայ 56. այսինքն 96—40=56: Ուրիշ օրինակ մ'ալ. 296—47: Հոս 47ը հաւասար է 40+7 ի. նախ 40ը հանենք 296 էն՝ կը մնայ 256, յետոյ 7ն ալ հանենք այս թիւէն կը մնայ 249:

11. — Մտնով հանեցէ՛ք 40ը 90էն, 40ը 96էն, 47ը 296էն:

Վարժարաններ. — **60.** Մարդ մը իր նոտած տանը վարձքը վճարեց երեք անգամէն: Նախ 280, յետոյ 565, յետոյ 785 ղրշ. ի՞նչ է տանը ամբողջ վարձքը: — **61.** Մարդ մը իր բարեկամին յանձնած էր երեք ոսկի (324 ղրշ.) ձեռք մը զգեստ գնելու համար. բարեկամը 40 ղրշ ետ դարձուց. քանի՞ր առած էր զգեստը:

10. ԴԱՍ. — ՀԱՆՈՒՄ (Շար.)

12. Մատուց հանում. (Շար.) — Վերի հանումը 296—47 ուրիշ կերպով ալ կրնանք ընել. դիւրութեան համար մեծ թիւին վրայ ալ, փոքրին վրայ ալ 3 կ'աւելցնենք, այսպէս 296+3—299 և 47+3—50. հիմա 50ը կը հանենք 299—50=249: Երբ միեւնոյն թիւը աւելցնենք թէ՛ մեծ թիւին թէ՛ փոքրին վրայ, բնաւ փոփոխութիւն մը չ'ըլլար. ասոր կ'ըսուի թիւը կորցնել:

12. — Ի՞նչ ըսել է թիւը կորցնել:

վարժուքիւններ. — **62—64**. Մտքով լուծեցէք հետեւեալ խնդիրները. Մարդ մը ձի մը գնեց 809 դրշ. և ծախեց 990 դրշ. ի, ինչ վատրկեցաւ: — Պօղոս չուկայ գնաց, քովը 46 դրշ. ունէր. 28 դրշ. բան գնեց, ինչ մնաց քովը: — Մարդ մը ծնած է 1830 ին, հիմա քանի՞ տարեկան է:

11. ԴԱՍ.

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԻ ԵՒ ՀԱՆՈՒՄԻ ՎՐԱՅ

65. Մեծ վաճառական մը 5 տեսակ առուտուր կ'ընէ. մէկ տարուան մէջ, պղինձի և երկաթի վրայ 285,750 դրշ. առուտուր բրաւ. բամբակի վրայ 2,845,760 դրշ. թուրդի, թիֆթիկի և մորթի վրայ 1,798,546 դրշ. ցորենի վրայ 3,998,680 դրշ. և 586,750 դրշ. զանազան առուտուր. ինչ է այս վաճառականին աւելորդ առուտուրը:

66. Խանութպան մը մինչեւ իրիկուն, ծախեց 85 արշըն կերպաս 170 դրշ. ի. 62 արշըն պատմա 184 դրշ. ի. 25 արշըն չուխայ 695 դրշ. ի. քանի՞ արշըն ապրանք ծախեց և քանի՞ դրշ. առաւ: — **67—70.** Հետեւեալ խնդիրները մտքով լուծեցէք: Մարդ մը տուն մը ծախեց 8245 դրշ. և տեսաւ որ 300 դրշ. չաճած է, քանի՞ գնած էր: — 1590 դրշ. պարտք մը ունիմ, եթէ 400 դրշ. ալ ունենամ պիտի կրնամ այն պարտքը վճարել, ուրեմն հիմա քանի՞ դրշ. ունիմ քովս: — Գնտախաղի մէջ Պօղոս հաշիւ բրաւ որ 8 գնտակ Խոսրովին, 7 գնտակ Յակոբին և 3 գնտակ Կոպեռնիկին պարտք ունի. իսկ ինքը ընդամենը 15 գնտակ ունի, Պօղոս եթէ իր պարտքերը տայ, քանի՞ գնտակ կը մնայ իրեն: — Տիգրան իր ընկերէն 12 դրշ. փոխ առած էր. անցեալ օր 5 դրշ. տուաւ, այսօր ալ 2 դրշ. տուաւ: Հիմա քանի՞ դրշ. դեռ պարտք ունի:

12. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ

13. — Ի՞նչ է բազմապատկուիւնը. — Դասարանի մը մէջ կայ 5 գրասեղան, և ամէն մէկ գրասեղանին վրայ 7 աշակերտ. գտնելու է թէ դասարանին մէջ քանի՞ աշակերտ կայ: Դիւրին է այնպէս չէ՞. 7 թիւը 5 անգամ ինք իր վրայ կը գումարէք $7+7+7+7+7=35$: Բայց կարելի է, փոխանակ երկար բարակ գումարելու, 7ը հինգ անգամ կրկնել: Այս կրկնելուն կ'ըսուի բազմապատկութիւն:

14. Բազմապատկելի, բազմապատկող, արտադրեալ. — 1. Վերի 7 թիւը, զոր պէտք է կրկնել, կ'ըսուի բազմապատկելի:

2. 5 թիւը, որ կը ցուցնէ թէ քանի՞ անգամ կըրկնելու է, կ'ըսուի բազմապատկող:

3. 35 թիւը, որ 5 ին և 7 ի բազմապատկութենէն կ'ելլէ, կ'ըսուի արտադրեալ:

13. — Ի՞նչ գործողութիւն րկնելու է՝ գտնելու համար թէ բանի առակէտ կայ 5 գրասեղանի վրայ, ամէն մէկը 7 առակէտով: —

14. — 1. Այս գործողութեան մէջ 7 թիւը ի՞նչ կը կոչուի: — 2. Իսկ 5 թիւը: — 3. Գործողութեան արդիւնքը ինչ կ'ըսուի:

13. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

15. Բազմապատկութեան սահմանը. — Երբ թիւ մը կը կրկնենք այնչափ անգամ, որչափ միութիւն կայ ուրիշ թիւի մը մէջ՝ ասոր կ'ըսուի բազմապատկել: Այսպէս 7ը 5ով բազմապատկել, կը նշանակէ 7ը 5 անգամ կրկնել. որովհետեւ 5 ին մէջ հինգ հատ միութիւն $(1+1+1+1+1)$ կայ, ուրեմն եօթն ալ հինգ անգամ կ'առնենք 7՝ 7 ալ 14, 7 ալ՝ 21, 7 ալ՝ 28, 7 ալ՝ 35:

Համընդե՛ք. 5 հատ 7 առինք և իրարու վրայ կըրկ-
նեցինք :

16. Բազմապատկութեան նշանը. — Բազմապատ-
կութեան նշանը սա է $\times$ որ՝ երկու թիւերու մէջտեղ
դրուելով՝ կը ցուցնէ թէ անոնք իրարու հետ պիտի
բազմապատկուին. ասոր անունն է բազմապատկեալ-
ութեան 8×3 պէտք է կարգաւ 8 բազմապատկեալ 3 :

15. Բազմապատկութեան սահմանը ըսէք. — **16.** Ո՞րն է բազ-
մապատկութեան նշանը, եւ ի՞նչ կ'ըսուի :

Վարժութիւններ. — **71—72.** Գումարեցէք $2465 + 1535$ և գումարէն հանեցէք $500 + 300 + 200$:

14. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

17. Բազմապատկութեան գործողութիւնը ի՞նչ կերպով
ընելու է. — Կ'ուզենք 8ը բազմապատկել 3ով. յայտ-
նի է որ 8ը 3 անգամ ինք իր վրայ գումարել պէտք է-
 $8 + 8 + 8 = 24$: Այսպէս, օրինակի համար, եթէ ուզենք
215ը 22ով բազմապատկել, պէտք է 215ը 22 անգամ
իրարու տակ գրել գումարել. բայց ասի չատ երկար է,
ամենեւին այս կերպով չենք ընէր :

18. Բազմապատկելու համար ի՞նչ բան գիտնալու է.
— Բազմապատկութիւնը աղէկ ընելու համար, պէտք
է բերանացի սորված ըլլալ պարզ թիւերու բազմա-
պատկութիւնը, այսինքն բազմապատկութեան աղիւսակը :

17. Բազմապատկութիւնը ի՞նչպէս կ'ընէք : — **17.** Բազմապատ-
կութիւն ընելու համար ի՞նչ գիտնալու է :

Վարժութիւններ. — **73—77.** Հետեւեալ հանում-
ներն ընէ՛ք. $1234 - 567$: $23456 - 789$: $34567 - 890$:
 $13579 - 8642$: $86420 - 97531$: Փորձերն ալ ըրէ՛ք :

15. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

19. Բազմապատկութեան Աղիւսակը.

1.	2	անգամ	1	կ'ընէ	2	2.	3	անգամ	1	կ'ընէ	3
	2	—	2	—	4		3	—	2	—	6
	2	—	3	—	6		3	—	3	—	9
	2	—	4	—	8		3	—	4	—	12
	2	—	5	—	10		3	—	5	—	15
	2	—	6	—	12		3	—	6	—	18
	2	—	7	—	14		3	—	7	—	21
	2	—	8	—	16		3	—	8	—	24
	2	—	9	—	18		3	—	9	—	27

19. — 1. Առաջին 9 թիւերուն արտադրեալը գտէ 2ով բազմա-
պատկելով : — 2. Նոյնպէս՝ 3ով բազմապատկեցէ՛ք նոյն թիւերը :

Վարժ. **78.** Քանի՞ կ'ընէ 2 անգամ 6. 2 անգամ 8. 2
անգամ 5 : — **79.** Քանի՞ կ'ընէ 3 անգամ 3, 3 անգամ 6.
3 անգամ 8. 3 անգամ 4 : — **80.** Մէկ գրասեղանի
վրայ կը նստին 6 աշակերտ, քանի՞ աշակերտ կրնան
նստիլ 3 գրասեղանի վրայ : — **81.** Շաբաթ մը 7 օր
ունի. երեք շաբաթուան մէջ քանի՞ օր կայ :

16. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

19. Բազմապատկութեան Աղիւսակը (Շար.)

3.	4	անգամ	1	կ'ընէ	4	4.	5	անգամ	1	կ'ընէ	5
	4	—	2	—	8		5	—	2	—	10
	4	—	3	—	12		5	—	3	—	15
	4	—	4	—	16		5	—	4	—	20
	4	—	5	—	20		5	—	5	—	25
	4	—	6	—	24		5	—	6	—	30
	4	—	7	—	28		5	—	7	—	35
	4	—	8	—	32		5	—	8	—	40
	4	—	9	—	36		5	—	9	—	45

19. — 3. Մէկէն մինչեւ ինը թիւերը 4 ով բազմապատկեցէք եւ արդիւնքը ըսէք : — Նոյնպէս՝ 5 ով բազմապատկեցէք նոյն թիւերը :

Վարժութիւններ. — **82.** Քանի՞ կ'ընէ 4 անգամ 7. 4 անգամ 8. 4 անգամ 4. 4 անգամ 9 : 5 անգամ 8. 5 անգամ 7. 5 անգամ 3. 5 անգամ 9. 5 անգամ 6 : **83.** Սենեակի մը մէջ 4 կարգի վրայ 7 ախան աթոռ չարեւու է, քանի՞ աթոռ պէտք է : — **84.** Արամ 8 օրս չաքար գնեց, օրսան 5 զրշ. էն, քանի՞ զրշ. տուաւ.

17. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

19. Բազմապատկութեան Աղիսակը (Շար.)

5.	6	անգամ	1	կ'ընէ	6	6.	7	անգամ	1	կ'ընէ	7
	6	—	2	—	12		7	—	2	—	14
	6	—	3	—	18		7	—	3	—	21
	6	—	4	—	24		7	—	4	—	28
	6	—	5	—	30		7	—	5	—	35
	6	—	6	—	36		7	—	6	—	42
	6	—	7	—	42		7	—	7	—	49
	6	—	8	—	48		7	—	8	—	56
	6	—	9	—	54		7	—	9	—	63

19. — 5. Առաջին ինը թիւերը վեցով բազմապատկուին՝ ի՞նչ թիւեր կ'արտադրեն : — 6. Նոյն թիւերը 7 ով բազմապատկեցէք եւ արտադրեալներն ըսէք :

Վարժութիւններ. — **85.** 8 ծրար ունինք, ամէն մէկը 7 օրս կը կշռէ, ամէնքը մէկտեղ քանի՞ օրս կը կշռեն : — **86.** Պարտէզի մը ծառերը տնկուած են 6 կարգի վրայ, ամէն մէկ կարգը 9 ծառ ունի, քանի՞ ծառ կայ պարտէզին մէջ :

18. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

19. Բազմապատկութեան Աղիսակը (Շար.)

7.	8	անգամ	1	կ'ընէ	8	8.	9	անգամ	1	կ'ընէ	9
	8	—	2	—	16		9	—	2	—	18
	8	—	3	—	24		9	—	3	—	27
	8	—	4	—	32		9	—	4	—	36
	8	—	5	—	40		9	—	5	—	45
	8	—	6	—	48		9	—	6	—	54
	8	—	7	—	56		9	—	7	—	63
	8	—	8	—	64		9	—	8	—	72
	8	—	9	—	72		9	—	9	—	81

19. — 7. Թիւ 1 եւ 9 բազմապատկեցէք 8 ով, բազմապատկեցէք 9 ով եւ quis quis ըսէք արտադրեալները :

Վարժութիւններ. — **87.** Օրը 8 տող գոց ըրի, 7 օր իրարու վրայ քանի՞ տող գոց ըրած եղայ : — **88.** Պզտիկ գրքի մը ամէն մէկ երեսին վրայ 9 տող կայ. 9 երեսին վրայ քանի՞ տող կայ : **89.** Դպրոցի բակին լայնութիւնը 8 քայլ է, եթէ 7 անգամ չափէք այս լայնութիւնը, քանի՞ քայլ առած կ'ըլլաք :

19. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԶՈՐԴՈՐԴ ԱՄՍՈՒՄՆ (1—10)

1—12. Երբ թիւ մը կը պակսեցընենք ուրիշ թիւէ մը, մեր ըրածը հանում կ'ըսուի : Ինչ որ մնայ, անոր տարբերութիւն կ'ըսուի :

Հանում ընելու համար նախ կը գրենք մեծ թիւը յետոյ անոր տակ փոքր թիւը, այնպէս որ միեւնոյն կարգի միութիւններն իրարու տակ գան, յետոյ գիծ մը կը գծենք ու աջ կողմէն սկսած՝ վարի թիւերը մէկիկ մէկիկ վերի թիւերէն կը հանենք :

Եթէ վարի թիւերէն մէկն աւելի մեծ ըլլայ իր վերեւը գտնուած թուանշանէն, այդ վերի թուանշանին վրայ կ'աւելցընենք 10, յետոյ կը հանենք, այս 10ի փոխարէն ալ ձեռք կայ 1 կ'ըսենք և այդ մէկը կ'աւելցընենք վարի թուանշանին յաջորդող թուանշանին վրայ:

Հանումի փորձն ընելու համար, պէտք է փոքր թիւը աւելցընել տարբերութեան վրայ, այն ատեն եթէ մեծ թիւը կլէ, գործողութիւնը ուղիղ է:

Վարժութիւններ. — **90.** Գումարեցէք, $8253 + 2425 + 3738 + 4345$. — **91.** Գումարեցէք, $8900 + 7302 + 654 + 1875$: — **92.** Հանեցէք, $25835 - 94008$ էն: — **93.** Հանեցէք, $78928 - 81454$ էն: — **94.** Հիւանդանոցի մը համար պէտք եղաւ 950 վերմակ, 375 ըգնեցին. դեռ քանի՞ հատ գնելու են: — **95.** Գրադարան մը երեք բաժանում ունի. Ա. ին մէջ կայ 295 կտոր գիրք, Բ. ին մէջ 2460 կտոր, Գ. ին մէջ 840 կտոր. ամբողջ գրադարանին մէջ քանի՞ կտոր գիրք կայ: — **96.** 9 ծրար մօմ գնեցի, ամէն մէկին մէջ 8 մօմ կայ. քանի՞ մօմ գնեցի:

20. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԶՆՐՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ (12—18)

13—19. Երբ միեւնոյն թիւը քանի մը անգամ կը կրկնենք, այս գործողութիւնը կ'ըսուի թազմապատկուրիւն:

Այն թիւը զոր կը կրկնենք կը կոչուի թազմապատկելի: Իսկ այն թիւը որով կը բազմապատկենք կը կոչուի թազմապատկող:

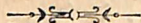
Երկու թիւերու բազմապատկութենէն առաջ եկած թիւը կը կոչուի արտադրեալ:

Ուրեմն, թիւ մը ուրիշ թիւով մը թազմապատկել կը

հշանակէ մէկ թիւն ծայնափ անգամ կրկնել, որչափ միութիւն կայ միւս թիւին մէջ:

Բազմապատկութիւնը աղէկ ընելու համար, պէտք է բազմապատկութեան աղիւսակը գոց սորվիլ:

Վարժութիւններ. — **97.** 7 տղաքներ, ամէն մէկը 9 ախան ելակ կերան, քանի՞ ելակ կերան ամէնքը մէկտեղ: — **98.** Վարպետ երկաթագործ մը օրը կը շահի 8 քառորդ մէճիաիէ, քանի քառորդ կը շահի մէկ շաբթուան մէջ, (կիրակի օրերը հանգիստ կ'ընէ): — **99.** Հացագործին ու մսավաճառին 350 ղրշ. պարտք ունիմ, հացագործին պարտքը՝ 155 ղրշ.՝ վճարեցի, ինչ մնաց մսավաճառին առնելիքը: — **100.** Դպրոցի մը Ա. դասարանին մէջ կայ 35 աշակերտ. Բ. դասարանին մէջ 5 աշակերտ աւելի պակաս կայ. իսկ Գ. դասարանին մէջ 10 աշակերտ աւելի պակաս Ա. էն. դպրոցին մէջ քանի՞ աշակերտ կայ:

1. ԳԱՍ. — Հեղուկի մը ՍԱՔՅՈՒՆԵՆԼ ԿԱՄ ՊԱՂԵՑՔՆԵՆԼ.

1. Հեղուկ մը ճափընել. — Տեսէք սա խողովակը, որուն մէջ կարմիր հեղուկ մը կայ, այս հեղուկը իսթիրքօ է զոր կարմրեցուցած են: Այս բարակիկ խողովակը վարի կողմէն աւելի լայն է: Այս լայն կողմը առհնէք մեր ափին մէջ և տաքցընենք. պիտի տեսնենք որ հեղուկը կը սկսի բարձրանալ խողովակին մէջ Ա. էն Բ (Պատկ. 19) և հոն կը կենայ:

Պատկ. 19

2. Հեղուկ մը պողեցընել. — Առնենք սա խողովակը զոր մեր ափին մէջ տաքցուցինք և անոր վարի հաստ մասը ընկղմենք գաւաթ մը պաղ ջրի մէջ. պիտի տեսնենք որ կարմիր հեղուկը ուշիկ ուշիկ վար կ'իջնէ Ա. էն Բ (Պատկ. 20) և հոն կը կայնի:

Պատկ. 20 խողովակին հեղուկը եթէ տեղ մը դնենք ու վեր բարձրանայ, այն տեղը ճափ է, ուրիշ տեղ մը եթէ վար իջնէ, այն տեղը պաղ է: Այսպէս, նոյն խողովակին միջոցաւ կրնանք լով վեր ելալ: ճանչնալ որ տեղ մը ուրիշ տեղէ մը տաք է:

1. Ի՞նչ կ'ըլլայ երբ շեմփս մէջ ճափընել կարմիր ճեղքով լեցուն խողովակ մը: — 2. Ի՞նչ կ'ըլլայ երբ նոյն խողովակը՝ ձեմփս մէջ ճափընելէ ետք, պաղ ջուրի մէջ միսն: — 3. Ի՞նչպէս կրնանք զիսնալ՝ ճեղքով պարունակող ամանով մը: քէ տեղ մը ճափ է քէ պաղ:

2. ԳԱՍ. — ՋԵՐՄԱՉԱՓ

4. Ջերմաչափ. — Գործիք մը կայ որ կը ցուցնէ թէ տեղ մը ուրիշ տեղէ մը, կամ մարմին մը ուրիշ մարմինէ մը աւելի տաք կամ աւելի պաղ է: Աս գործիքին անունն է Ջերմաչափ (Պատկ. 21):

Աւասիկ ջերմաչափը: Ինչպէս կը տեսնէք, խողովակ մ'է, որուն վարի կողմը լայն է և մէջը լեցուած է կարմրագոյն իսթիրթօն կամ արծաթագոյն մնդիկը (ճիւղա—ժիւղակ): Երբ այս գործիքը տաք տեղ մը դրուի, մնդիկը կամ իսթիրթօն կը սկսի վեր բարձրանալ նեղ խողովակին մէջ, երբ պաղ տեղ մը դրուի, աւելի վար կ'իջնէ:

5. Ջերմաչափին աստիճանները. — Ջերմաչափին խողովակը գրուած է սեւաների կամ գունաւոր տախտակի մը մէջ, որուն վրայ ձերմակ գիծեր ու թուանշաններ կան: Այս գիծերը ջերմաչափին աստիճաններն են: Այս թուանշաններէն մէկն է 0: Անկէ վեր տասնական նշանակուած են 0, 10, 20, 30, 40, 50, . . . : Ասոնց կ'ըսուի զերօյն վեր աստիճաններ: Եթէ սեւեակին մէջ հեղուկը բարձրացած է և կը գտնուի 15 աստիճանին վրայ, կ'ըսուի. «15 աստիճան զերօյն վեր», կամ ուրիշ խօսքով կ'ըսուի թէ. «Բարեխառնութիւնը զերօյն վեր 15 աստիճան է»:

Պ. 21 Ենդիկէ ջերմաչափ. րօյն վեր 15 աստիճան է:

Զերօյէն վար նորէն թիւեր կան . 0, 10, 20, . . .
ասոնց կ'ըսուի զերօյէն վա՞ր աւսխնաններ :

Եթէ ձմեռը շատ ցուրտ ընէ և դուրսը դրուած ա-
տեն ջերմաչափը զերօյէն վար 8 աստիճան ցուցնէ ,
կ'ըսուի թէ « Բարեկառնութիւնը զերօյէն վար 8 աս-
տիճան է » :

4. Ի՞նչ է ջերմաչափը : — Ի՞նչ հեղուկ կը դուռի ջերմաչափին
մէջ : — 5. Ջերմաչափին վրայ գրուած թիւերը ի՞նչ կ'ըսուին եւ
ի՞նչպէս կը կարդացուին :

3. ԴԱՍ. — ՀԵՂՈՒԿ ԶՈՒՐ, ԿԱԶԱՅԻՆ ԶՈՒՐ

6. Հեղուկ ջուրը կրնայ կազային ջուրի փոխուիլ . —
Բանի մը կաթիլ ջուր դնենք սնակի մը մէջ , քիչ ա-
տենէն սնակը կը չորնայ : Զեռքերնիս ջուրով լուալէ
յետոյ չսրբենք , քիչ ատենէն ձեռքը կը չորնայ , կար-
ծես թէ ջուրը կ'անհետանայ : Այո՛ , ջուրը կ'անհետանայ ,
այսինքն ա՛լ չ'երեւիր , բայց
չկորսուեցաւ , այլ փոխուե-
ցաւ ջրաշոգիւի , այսինքն կա-
զային ջուրի :

Պատկ. 22.

Այո՛ , կրնանք համոզուիլ Պաղ ջրով լեցուն չոր շիւ մը ,
թէ օդին մէջ ջրաշոգիւ կայ . երբ տաքացնուի մը մէջ դնենք ,
սա կերպով : Զոր ցամաք] կը ծածկուի ջրի կաթիլներով :

չիչի մը մէջ պաղ պաղ ջուր լեցնենք ու բերենք տաք
սենեակին մէջ . անմիջապէս շիչին երեսը կը ծածկուի
ջուրի մանրիկ կաթիլներով , որ եթէ շիչը ծռենք , մէկ
կողմէն կուգան վար կը թափին (Պատկ. 22) : Պաղ շի-
չին կողերուն վրայ նստող ջրի այն կաթիլները սենեա-
կին մէջ տարածուած ջրաշոգիւն առաջ եկան . ուրեմն
ջուրը կազային վիճակի փոխուելէ յետոյ , նորէն հե-
ղուկի կը վերածուի :

8. Զուրը կրնայ սառոյցի փոխուիլ . — Եթէ ձմեռ
ատեն , ցուրտ գիշեր մը , աման մը ջուր դուրս դնենք ,
ջուրը կը սառի՝ կը փոխուի սառոյցի : Հեղուկ ջուրը
ուրեմն փոխուեցաւ հաստացուն ջուրի :

6. Հեղուկ ջուրը ի՞նչպէս շոգիւի կը փոխուի : — 7. Բացառե-
ցէք թէ այդ շոգին կամ կազը օդին մէջ կայ եւ կրնայ նստիլ
ըլլալ : — 8. Զուրը ի՞նչպէս պիտի մարմին կ'ըլլայ եւ ի՞նչ կ'ըսուի :

4. ԴԱՍ. — ՇՈՒՏ ՏԱՔՅՈՂ ԵՒ ՈՒՇ ՏԱՔՅՈՂ, ՄԱՐՄԻՆԵՆԵՐ

Պատկ. 23

Եռացող ջրով լե-
ցուն սառ մը :

9. Շուտ տաքցող մարմիններ . — 1. Երբ
սառ մը ջուր կրակին վրայ դրուած է ու
սաստիկ կ'եռայ , երկաթէ դգալ մը դրէք
մէջը (Պատկ. 23) : Մէկ երկու վարկեան
յետոյ , ա՛լ չէք կրնար բռնել դգալին
կոթը , այնքան սաստիկ տաքցած է . ո-
րովհետեւ եռացող ջուրը իր տաքութենէն
մաս մը անոր տուաւ :

2. Այսպէս , երկաթէ դգալ մը , պղնձէ
թել մը , արծաթէ դանակ մը , պողպատէ
մկրատ մը շուտով կը տաքանան , և տա-
քութիւնը մէկ ծայրէն միւսին կը ղրկեն : Այս տեսակ
Նոր Դպրոց, Դ. Պրակ

մարմիններուն կ'ըսուի՝ *սափաթիւնը շաւ հաղորդող մարմիններ* :

10. Ուսեացող մարմիններ . — 1. Վառ կրակաբանին մէջ կտոր մը ածուխ դրէք , այնպէս որ մէկ ծայրը կարմրի կրակ դառնայ . երկու մատով կրնաք ածուխին միւս ծայրը բռնել , կրակարանէն հանել զայն (Պատկ. 24) . ձեր մատերը չայրեցան . պատճառը սա է որ ածուխը երբ մէկ ծայրէն կը տաքնայ , կ'այրի՝ տաքութիւնը շուտով մը միւս մասերուն չի դրելեր :

Պատկ. 24

Ձեռնով կրնամք բռնել կտոր մը ածուխ , որու մէկ ծայրը կարմրած է :

2. Եթէ եռացող սանին մէջ զգալին չափ երկար փայտի կտոր մը դնէինք , մէկ երկու վայրկեան վերջ պիտի կրնայինք այդ փայտը մէկ ծայրէն բռնել , առանց մեր ձեռքը այրելու , ուրեմն փայտը երկաթին պէս շուտով չի տաքնար :

3. Փայտը , ածուխը , քարերը , կաւիճը , աղիւսը եւ ուրիշ այս տեսակ մարմիններ , որ ուշ կը տաքնան եւ կամայ կամայ տաքութիւնը մէկ ծայրէն միւսը կը տարածեն , կը կոչուին՝ *սափաթիւնը գեշ հաղորդող մարմիններ* :

9. — 1. — Եթէ երկաթ իգալ մը եռացող ջուրի մէջ դնենք , ինչո՞ւ փչ մը ետք չենք կրնար զայն բռնել : — 2. Ի՞նչ է ջերմութիւնը շաւ հաղորդող մարմինը . Օրինակ : — 10. — 1. Մէկ ծայրը այրող ածուխի կտոր մը կրնամք ձեռնով բռնել : — 2. Փայտը շուտ կը տաքնայ : — 3. Ձերմութեան գէշ հաղորդիչ ի՞նչ լոյս է : Օրինակ :

5. ԳԱՍ. — ՇՈՐԵՆԱՐԺ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

11. Շոգիին ուժը . — Շատ անգամ պատահած է որ թէյամանի (չայնիկ) մը մէջ ջուր եռացուցած ժամանակնիս , ամանին խուփը շոգիին ուժովը վեր վեր ցատքած է , աղմուկ հանելով : Շոգիին այս ուժը շատ մեծ է . աւասիկ պզտիկ փորձ մը որ կը հաստատէ մեր ըսածը : Առէ՛ք երկաթէ , պղնձէ , նոյն իսկ թիթեղէ շինուած պզտիկ խողովակ մը , մէջը քիչ մը ջուր դրէք և բերանը հում գետնախնձորի կտորով մը դոյնեցէք . յետոյ խողովակը բռնեցէք մոմի մը բոցին վրայ : Ջուրը կը տաքնայ , ներսէն շոգիի կը փոխուի , բայց գետնախնձորին կտորը թոյլ չի տար որ անի դուրս ելլէ : Ջրաշոգին ներսէն կը շատնայ , անոր ուժը կը մեծնայ , գետնախնձորի կտորը ա՛լ չի կրնար դիմադրել եւ փա՛թ , դուրս կը նետուի , շոգին ալ ետեւէն : Կը տեսնէ՞ք քանի մը կաթիլ ջրաշոգին ի՞նչ մեծ ուժի տէր է :

Պատկ. 25

Ջրաշոգին այնքան ուժ ունի որ կը ցակեցնէ գետնախնձորի կտորը՝ խողովակին բերեմ :

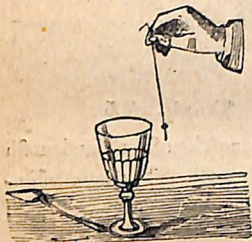
12. Շոգեւարձ մեխանիկներ . — Աւասիկ շոգիին աս ուժը դիտարկելով է որ ճարտար մարդիկ շոգեշարժ մեխանիկներ շինած են : Գիտէ՞ք ինչպէս . շատ պարզ է : Սա մեր պզտիկ խողովակին տեղ անոնք շատ խոշոր կաթսայ մը դրած են և գետնախնձորէ բերնկալին տեղ երկաթէ երկար գերան մը որուն անունը մխոց է : Կաթսայէն ելող շոգին մխոցը կը շարժէ և մխոցը շարժելով

իր ծայրը կապուած անխշ կը դարձնէ : Որովհետեւ միտ-
ցը չի ցատքեր գետնախնձորին պէս. ան այնպէս մը կա-
նոնաւոր է որ շարունակ կը շարժի :

11. — Ձրաւոգիին ուժը ցոյց տուող փորձ մը նկարագրեցէք : —
12. Ի՞նչ է շոգեւարժ մեքենան :

6. ԴԱՍ. — ՁԱՅՆԸ

13. Մարմիններու բրբռումը. — 1. Առնենք օդիի
պղտիկ դաւաթ մը և դժգոյով կամաց մը զարնենք ա-
նոր եղերքին . ձայն մը կը լսուի : Ի՞նչ բանէ առաջ
կուգայ աս ձայնը : Մատերնիս դաւաթի եղերքին դը-
նենք, կը զգանք որ կը դողդոջ անի, այսինքն ա-
պակին կը բրբռայ : Գաւաթի ե-
ղերքներուն այս թրթռալը աւե-
լի աղէկ ըմբռնելու համար, պըղ-
տիկ դամ մը կախենք սա թեւին
ծայրէն, յետոյ նորէն դժգոյով
զարնենք ու պղտիկ դամը կամաց
մը մօտեցնենք գաւաթի եղերքին
(Պատկ. 26), կը տեսնենք որ դա-
մը ետ ետ կը մղուի : Այո՛, ամէն
անգամ որ դամը գաւաթի եղեր-
քին հանդիպի, ետ կը մղուի :

Պատկ. 26

Թրբռացող գաւաթը
քելէն կախուած գամի
էս կը մղէ :

միջապէս մեր մատին ծայրը անոր վրայ դնենք, անմի-
ջապէս թրթռալն ալ կը դադրի, ձայնն ալ :

14. Ձայնը օդին միջոցաւ կը փոխանցուի . — Գաւա-
թը կը թրթռայ, աղէկ, բայց թրթռացած միջոցին մեր

ականջին չի հանդիպիր, ինչպէս հանդիպեցաւ դամին :
Ուրեմն, ի՞նչ բան է որ ապակիին թրթռալը կամ ձայնը
մինչեւ մեր ականջը հասցուց : Յոգն է, որ կը գտնուի
մեր ականջին ու գաւաթին մէջտեղ : Աւելի աղէկ կը
մեր ականջին սա օրինակով : Թրթռացնենք դա-
հասկնաք այս բանը սա օրինակով : Թրթռացնենք դա-
ւաթը և անմիջապէս դնենք դայն բարձր վարագոյրի մը
ետին, ա՛լ ձայն պիտի չլսենք, որովհետեւ թրթռում-
ները վարագոյրին կը հանդիպին և ասդին չեն կրնար
անցնիլ : Անմիջապէս ապակին վարագոյրին առջեւ
դնենք, երբ տակաւին կը շարունակէ թրթռալ, նորէն
պիտի լսենք անոր ձայնը :

13. Ի՞նչպէս կրնանք ցոյց տալ թէ ապակին կը բրբռայ երբ ա-
նոր զարնենք : Ձայները ինչէ՞ն կը գոյանան : — 2. Ի՞նչպէս բացա-
րելու է թէ երբ ապակին չբրբռայ, ա՛լ ձայն չ'իլեր : — 14. Ձայնը
ի՞նչ միջոցով 'եր ականջին կը հասնի :

7. ԴԱՍ. — ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

15. Լարերու բրբռումը. — 1. Առնենք վուշի թեւ
մը կամ բարակ լար մը, մէկ ծայրը դնենք
մեր երկու ականներուն մէջտեղ և միւս
ծայրը բռնենք ձախ ձեռքով, ու քաշելով
բաւական ձգտենք դայն, յետոյ աջ ցու-
ցամատի եզունգով կտենք թեւը կամ լա-
րը, ձայն մը կը լսենք, յետոյ թեւը աւելի
կարճ բռնելով նորէն կտենք, նորէն ձայն
մը կը լսենք, բայց առաջինէն տարբեր՝ այ-
սինքն աւելի սուր : Այսպէս շարունակելով
հետզհետէ պիտի լսենք երաժշտական դա-
նազան խաղերը կամ նօթաները .

Պատկ. 27

Կիքառ

2. Աւասիկ այս պարզ փորձերով է որ մարդիկ չի-

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

1. ԴԱՍ. — ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

1. Հրամայական եղանակ. — Հրամայականին ներկայ և Ապառնի ժամանակները սապէս կը վերջաւորին.

Ա. Լծորդ. Բ. Լծորդ. Գ. Լծորդ.

Եզակի Ա. եւ Գ. դիմք (չունին).

» Բ. դիմք Դուն գրե՛, խօսե՛, կարգա՛
Յոք. Ա. » Մենք գրե՛նք, խօսի՛նք, կարգա՛նք:
» Բ. » Դուք գրեցե՛ք, խօսեցե՛ք, կարգացե՛ք:

2. — Հրամայական եղանակը ուրիշ ժամանակներ չունի:

1. Հրամայական եղանակ քեք սա բայերը.

Սիրել, պատուել, մաշիլ, յոգնիլ, աղալ, ցնծալ:

2. Սա բայերուն աներեւոյթները գրեցեք.

Կանչե՛, պառկեցե՛ք, կարգա՛նք, սորվեցե՛ք, պոռա՛, խաղա՛նք, աշխատե՛, լսե՛նք, զարգարեցե՛ք, սորվե՛, հաւնեցե՛ք, բանե՛, լուա՛նք, խնդա՛, նստինք, պատե՛, պատնե՛, պատուեցե՛ք, նայե՛, մայե՛, խուկա՛, ծլի՛նք, ծաղկի՛նք:

3. Նոյն բայերուն աներեւոյթը գրեցե՛ք Ա. Բ. Եւ Գ. լծորդութիւնները գատ գատ:

ՓԱՂԱՔՇԱԿԱՆ ԵՒ ՆՈՒԱԶՍԿԱՆ ՄԱՍՆԻՆ

4. Սա բառերուն կցեցեք իկ, ալ, ուկ մասնիկները:

1. Թաթ, հաց, պապ, հայր, մայր, սիրուն, աղուոր, փունջ, մատ, քիթ, պաշ, պագ:

2. Տուն, դուռն, աթոռ, դէմ, թռչուն, նաւ, ծով, գետ, ըլուր, կատու, լուսին, արեգ, դաշն:

3. Պապ, հորթ, բողկ, սեւ, աչ, բարակ, ճերմակ, կարմիր, տաք, պաղ, բաղարջ:

ԾԱՆ. — Դիտեցեք որ շուն կ'ըլլայ շնիկ (ու կը շնչուի) փունջ — փնջիկ : Տուն — տնակ , դուռն — դռնակ , դէմ — դիմակ կային :

5. Գ. Պրակ, էջ 64, Հրամանգ 27 ի բայերը Հրամայական եղանակ եզ կի Բ. դիմքով գրեցեք:

Օրինակ. — Դողցի՛ր , այցելե՛, քրթակցե՛, եսայն:

1. — Ի՞նչպէս կը վերջաւորի հրամայական եղանակը: — 2. Ի՞նչ ժամանակներ ունի հրամայական եղանակը:

2. ԴԱՍ. — ՍՏՈՐԱԳԱՍԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

3. Ստորագրական եղանակ ներկայ և ապառնի ժամանակները կը վերջաւորին ճիշտ Սահմանական եղանակ ներկայ ժամանակին պէս, առանց կը մասնիկի:

4. Ստորագրական եղանակի բայերը ուրիշ եղանակի բայէ մը կախում ունին, և իրենցմէ առաջ որ, քե, երե եւն. բառերէն մէկը կը դրուի իբրեւ կապ (Շաղկապ):

ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Ա. լծորդութիւն. — Ներէ՛ որ պատեմ, կը հրամայեմ որ խօսիս, պոռացե՛ք որ շէ: — Պատմե՛ որ շենք, կ'ուզեմ որ սիրեմ, կը փափաքեմ որ երգես:

Բ. լծորդութիւն. — Թողե՛ք որ խօսիմ, կը հրամայեմ որ աշխատիս, կը ներեմ որ նստի: — Կ'ուզէ որ յոգնինք, կը փափաքի որ նայիք, կ'աղաչեմ որ ընդունին:

Գ. լծորդութիւն. — Կը ներէ՛ք որ կարդամ, կ'աղա-

չեմ որ շուսս , թողէ՛ք որ աղայ : — Կ'ուզէ որ պո-
ռաֆ , կը խնդրեմ որ խաղաֆ , կ'արածեմ որ մնան :

6. Խոնարհեցէք Ստորադասական եղանակ ներկայ եւ
ապառնի ժամանակներով :

Աղօթել , յոգնիլ , դողալ , ծծել , սահիլ , խնդալ

7. Ո՞ր կենդանիի վրայ կը տեսնես՝

Փետուր , եղջիւր , սմբակ , կճղակ , ժանիք , կնճիթ
կամ պատիճ , կուտիէն , կտուց , լուղակ կամ թեւ ,
թեփ , բաշ , պոչ , ճանկ , բբուկ , շօշափուկ , խորխ ,
ոսկոր , թաթ , ցուռ , եղունգ , մորթ , լորձ :

8. Զոյգ բառերը օրինակեցէ՛ք առաջինին ծայրը և եւ
վերջինին ծայրը ը դնելով , այսպէս . Հացն ու պանիրը :

Հաց ու պանիր , քիթ ու բերան , ջուր ու կուտ ,
տուն ու երգիք , քոյր ու եղբայր , սար ու ձոր , հայր
ու մայր , ազգական ու բարեկամ , դաշտ ու լեռ ,
թուղթ ու գրիչ , շուն ու կատու , մանչ ու աղջիկ , սփռ
ու սխտոր , սիրտ ու միտք , փայտ ու ածուխ , ոսկի ու
արծաթ , վարպետ ու աշկերտ , սիր ու բիր⁽¹⁾ . դար ու
փոս , այծ ու ոչխար , հարս ու փեսայ , միս ու ոսկոր .
ծառ ու ծաղիկ , երգ ու պար , եղ ու մեղր , նուշ ու
շաքար , գիշեր ու ցորեկ , թեւ ու ասեղ , դար ու կոճատ :

9. Նոյն բառերը յոքնակի ըրէք այսպէս .

Հացերն ու պանիրները :

10. Գ. Պրակ , էջ 65 , Հրահանգ 32 ը Սահմ. եղանակ
ապառնի ժամանակ յոքնակի Գ. դեմքով գրեցէք :

11. Գ. Պրակ , էջ 65 , Հրահանգ 32 ը Սահմ. եղանակ
անկատար ժամանակ յոքնակի Գ. դեմքով գրեցէք :

(1) Մանկական խաղ , տանկ . Զեղիֆ չօւնաֆ :

Օրինակ . — Զիեռը կ'արշաւէին . — Նապասակ-
ները կը վագէին :

3. — Խնչպէս կը վերջաւորին Ստորադասականի ներկան ու ա-
պառնին : — 4. Ստորադասականը մինակ կրնայ գործածուիլ : Խնչ
բառերով կը կապուի իրմ առաջ դրուած բային հետ :

3. ԴԱՍ. — ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ (Շար.)

5. Ստորադասական եղանակ Անկատար ձեւը ճիշդ
Սահմ. եղանակ անկատարին պէս է , առանց կը մասնիկի :

6. Ստորադասական անկատարն ալ ուրիշ բայէ մը
կախում կ'ունենայ :

Օրինակներ . — Կ'ուզէի որ շինեռ , կը փափաքէինք
որ կարդային , պիտի աղաչէի որ նստէին , եայլն :

12. Ստորադասական եղանակ անկատար ժամանակով
խոնարհեցէք սա բայերը .

Փչել , ծաղկիլ , մոմտալ , պարել , չարժիլ , երեւալ :

13. Սա բայերը դեմ առ դեմ գրեցէք , մեկ կողմը
սահմանական եղանակ ներկայ , միւս կողմը ստորադա-
սական եղանակ ներկայ .

1. Կ'օգնեմ , կը հալիս , կը հոգայ , կը ժողվենք ,
կը հաճիք , կը դուրգուրան :

2. Կ'օրհնեմ , կը դադրիս , կը մուրայ , կը սրբենք ,
կը հաճիք , կը ցնծան :

14. Սահմաններուն համապատասխանող հասարակ
անունները գտէք .

Ի՞նչ կ'ըսուի . 1. Այն գեղն ուր քրիստոնեաները կը
հաւաքուին աղօթելու համար : 2. Այն տեղն ուր քա-
հանան պատարագ կ'ընէ : 3. Այն տեղն ուր երախայ կը
մկրտեն : 4. Այն արհեստաւորը որ նպարեղէն կը վա-

ճառէ : 5. Այն որ տուն կը շինէ : 6. Յամաքային կենդանի մը որ կնճիթ ունի : 7. Այն կենդանիները որոնք կաթ կուտան : 8. Այն անձը որ տղայ կը կրթէ : 9. Այն մարդը որ լարի վրայ կը խաղայ : 10. Այն որ հաւ կը վարէ : 11. Այն շէնքը ուր հիւանդ կը դարմանեն : 12. Այն գործիքը որ մեզ կը պատասպարէ անձրեւէն :

15. Գ. Պրակ, էջ 68 ի 38 հրահանգի բայերը հրամայական յոքնակի Բ. դեմքով գրեցէք , այսպէս . Մշակեցե՛ք :

16. Գ. Պրակ, էջ 68, 39 հրահանգի հարցումներուն պատասխանեցէք յոքնակի Բիւով .

Օրինակ . — Դասաւորները դաս կը վարեն :

5. — Ստորագասական անկասար ի՛նչպէս կ'ըլլայ : — 6. Ստորագասական անկասար միակ կրնայ գործածուիլ :

4. ԳԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

7. Անորոշ եղանակ. — Բայերուն աներեւոյթը և ընդունելութիւնները անորոշ եղանակ կ'ըսուին , ինչու որ դէմք ու թիւ չունին :

8. Աներեւոյթը. — Աներեւոյթը բային հախնական ձեւէ որ լծորդութեան համեմատ եղ, իղ, աղ կը վերջաւորի :

9. Դերբայ կամ ընդունելութիւն են այն բառերը որ թէ՛ ածականի և թէ՛ բայի դեր (պաշտօն) կը կատարեն :

10. Ընդունելութիւնը երեք ժամանակ ունի — ներկայ, անցեալ, ապառնի — որ սապէս կը վերջաւորին .

	Ա. լծորդ.	Բ. լծորդ.	Գ. լծորդ.
Ներկայ	երգ ող	խօս ող	կարգացող
Անցեալ	երգ ած	խօս ած	կարգացած
Ապառնի	երգ եղու	խօս եղու	կարգալու

17. Գ. Պրակ, էջ 56, հրահանգ 6 ի բայերուն ընդունելութիւնները գրեցէք .

18. Ստորեւ գտնուող բառերը դրէք սա խօսքերուն մէջ :

1. Պզտիկ աւիւծ մը . . . կը կոչուի : — 2. Պզտիկ հաւ մը . . . կը կոչուի : — 3. Պզտիկ խող մը . . . կը կոչուի : — 4. Պզտիկ եղնիկ մը կամ եղջերու մը . . . կը կոչուի : — 5. Պզտիկ արջ մը . . . կը կոչուի : — 6. Պզտիկ մուկ մը . . . կը կոչուի : — 7. Պզտիկ ձի մը . . . կը կոչուի : — 8. Պզտիկ կով մը . . . կը կոչուի : — 9. Պզտիկ այծ մը . . . կը կոչուի : — 10. Պըզտիկ էշ մը . . . կը կոչուի : — 11. Պզտիկ բադ մը . . . կը կոչուի : — 12. Պզտիկ մարդ մը . . . կը կոչուի : — 13. Պզտիկ ոչխար մը . . . կը կոչուի : — 14. Պըզտիկ բազէ մը . . . կը կոչուի : — 15. Պզտիկ շուն մը . . . կը կոչուի : — 16. Պզտիկ թռչուն մը . . . կը կոչուի : — 17. Պզտիկ ուզտ մը . . . կը կոչուի : — 18. Պզտիկ աքաղաղ մը . . . կը կոչուի :

Կէտերուն տեղ դրուելիք բառերն են. 1. արջոր, 2. բաղիկ, 3. բոչոյ կամ մարուկ, 4. գառնուկ, որոշ կամ բուծ, 5. գաւազ, 6. եղնորթ, 7. երախայ, մանուկ կամ տղայ, 8. Թոթիւն, 9. լակոտ, սկունդ կամ կորնակ, 10. խոնկոր, 11. կոզո, 12. կորիւն, 13. հորթ, 14. ձագ, 15. մկնիկ, 16. ուլ կամ ամիկ, 17. վառեկ, 18. բուռակ կամ աւանակ :

19. Դեմ առ դեմ խմբարկեցէք սա երեք բայերը՝ բոլոր եղանակներով ու ժամանակներով .

Նուիրել, վարանիլ, պոռթկալ :

7. — Ո՞րն է անորոշ եղանակը : — Ինչո՞ւ անորոշ եղանակ կ'ըսուին բայերուն աներեւոյթն ու դերբայները : — 8. Ի՞նչ է աներեւոյթը և ի՞նչպէս կը վերջաւորի : — 9. Ո՞ր բառեր դերբայ կամ ընդունելութիւն կ'ըսուին : 10. — Քանի՞ ժամանակ ունի ընդունելութիւնը, որո՞նք են և ի՞նչպէս կը վերջաւորին :

5. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 1—4 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Հրամայական եղանակ. — Հրաման կամ պատուէր տալու իմաստ ունի : Կը գործածուի միայն ներկայ և ապառնի ժամանակով : Եզակի Ա. և Գ. դէմքեր և յոքնակի Գ. դէմք չունի :

Ստորադասական եղանակ. — Ստորադասական եղանակը՝ ներկայ և ապառնի՝ մէկ ձևով կը գործածուի, Սահմ. եղանակին կը մասնիկը յապաւելով :

Ստորադասականը ունի նաև անկատար ժամանակ :

Աս եղանակին բայերը ուրիշ բայէ մը կախում կ'ունենան և երկու բայերուն մէջ որ, քե, եք եւայլն բառերէն մէկը կը դրուի :

Անորոշ եղանակ. — Անորոշ եղանակ են բայերուն անկերտոյթներն ու երեք ընդունելութիւնները : Անորոշ կը կոչուին անոր համար որ թիւ ու դէմք չունին :

Անկերտոյթն կը գիտնանք թէ բայը ո՞ր լծորդութեան է :

Դերբայ կամ ընդունելութիւն են այն բայերը որ թէ՛ Բայի և թէ՛ Ածականի տեղ կը գործածուին երեք ժամանակով :

6. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

20. Սա բայերուն Սահմ. եղանակ Անկատար ժամանակն ու Ստորադասական եղանակ Անկատար ժամանակը գրեցէք դիմ առ դիմ բոլոր թիւերով ու դիմքերով :

Դադել, չիկնիլ, տեղալ : Զատել, հետեւիլ, կաշալ : Սպասել, խոստովանիլ, գուրգուրալ :

21. Սա բայերուն եղանակը, ժամանակը, թիւը, Դիմքը որոշեցէք, Օրինակ .

Կը քրջեմ. — Սահմանական եղանակ, ներկայ ժամանակ, Եզակի թիւ, Առաջին դէմք :

Ա. — Կ'ողողեմ, կը քերես, սրէ՛, սերտեցի, քերեց, լռեցի, լռէ՛, որ լռէ :

Բ. — Կը պտտէի, կ'երեւէին, թափեցաւ, կը տառապիմ, դադրէ՛, հաշտուեցէք, ծլի, պիտի մտնի :

Գ. — Պիտի խոկամ, կը լուային, հոգանք, պոռացէք, խնդային, պիտի որսան, պիտի մուրային :

22. Նոյն երեք խումբ բայերուն Անկերտոյթը գրեցէք :

23. Կետերուն տեղ պետք եղած բառը դրէք .

1. Դերձակը . . . ով կը չափէ կերպաւոր, . . . ով կը կտրէ և . . . ով կը կտրէ :

2. Կօշկակարը . . . ով կը կտրէ կաշին և . . . ով կը կտրէ :

3. Հիւսնը . . . ով կը տաշէ փայտը, . . . ով կը դիւրէ զայն, . . . ով կը ծակէ ու . . . ով կը գամէ :

4. Դարբինը . . . ով կը փչէ կրակը, . . . կը բռնէ, յետոյ սալին վրայ կը դնէ հրաշէկ երկաթը եւ . . . ով կը ծեծէ զայն, ապա . . . ին մէջ կը զսպէ . . . ով կը խարտէ և . . . ով կը ծակէ :

5. Երկրագործը . . . ով բեռ կը կրէ, . . . ով կը հերկէ հողը, . . . ով կը փորէ, . . . ով կը բարւոքէ, . . . ով կը հնձէ ցորենը և . . . ով կը կամփէ :

6. Լպուարը . . . ով կը զարնէ, . . . ով կը գզէ բուրդն ու բամպակը, . . . ով կը կտրէ կտաւը, որուն մէջ կը լեցնէ բուրդը կամ բամպակը, և . . . ով կը կտրէ վերամակները :

24. Գտէք սա բայերուն Գոյականն ու Ածականը, Օրինակ. խօսիչ — խօսի — խօսուն :

Բարբերաբել, փայլիլ, մեծնալ, ուղղել, մաքրել .

սրբել, աղօտանալ, մթնել, ստել, պատուել, սխալել, շողալ, ժպտիլ, բարձրանալ, խոնարհիլ, նեղել, ձերմըկիլ, լալնալ, ծռիլ, բռնել, սաստել, յամառիլ, դանդաղիլ, աղտոտիլ, երկարել, չարանալ, կայտուել, ցցել, ցայտել, կարկառել, քարել, սիրել, հաճիլ :

7. ԴԱՍ. — Սեռի ինքնիքն ԵՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

11. Այլեւայլ ձեւերով խնդիրներ. — Սա խօսքերուն մէջ չեղադիր բառերը խնդիր են .

Ես հռոյն փորեցի (Սեռի խնդիր) :

Տունը կողմնակալ կը ծածկենք (Բնութեան խնդիր) :

Քարէն հաց կը հանէ (Բնութեան խնդիր) :

Հիւանդը դարմանի կը կարօտի (Բնութեան խնդիր) :

12. Ուրեմն Սեռի խնդիրը մէկ ձեւով կ'ըլլայ. Իսկ բնութեան խնդիրը երեք եւ աւելի ձեւերով կամ վերջաւորութիւններով :

13. Աս ալ եւ ալ ձեւերը զատ զատ անուն ունին որոնց հոյսով կ'ըսենք :

25. Սա բառերը յոքնակ ըրիք .

Ա. — Մաղ, գիր, վէգ, մատ, աչք, բիւր, բիծ, ծիծ, խից, վարդ, թերթ, բերդ, խելք, նաւ :

Բ. — Նաւակ, նամակ, սոխակ, կոճակ, պտուտակ, սուտակ, սուզակ, ջութակ, սխտակ, բանդակ, ճատրակ, տառարակ, տետրակ, նախատակ :

26. Հարցումներուն պատասխանեցէք՝ ամբողջ նախադասութիւններով . [Բ. Պրակ, էջ 69, Հրահանգ 12] :

1. Կ. Պոլիսը ինչ է :

2. Դաւիթ մարգարէն ինչ գրեց :

3. Վոսփորի նեղուցը ինչե՞րը կը զատէ .

4. Ո՞վ է Սուլթան Օսման :

5. Ի՞նչ ըրաւ Դաւիթ :

6. Ի՞նչ ըրաւ Գաղաղ Արթին :

7. Ի՞նչ ըրաւ Ս. Մեսրոպ :

8. Ի՞նչ ըրաւ Քրիստափոր Գոլումպոս :

9. Ի՞նչ ըրաւ Կայէն :

10. Ի՞նչ եղաւ Սուրբ Ստեփաննոս :

11. Ի՞նչ ըրաւ Յովհաննէս Կիւթէնպէրկ :

12. Ասիան ի՞նչ է :

13. Հիմալայա ի՞նչ է :

14. Աստուած ի՞նչ ըրաւ Ադամն ու Եւան :

27. Սա հարցումներուն պատասխանեցէք մէյմէկ բայով . (Սահմ. Ներկայ) :

1. Ի՞նչ կ'ընենք հացը :	2. Ի՞նչ կ'ընեն փայտը :
3. Ի՞նչ կ'ընես սանտրով :	4. Ի՞նչ կ'ընեմ քարիւղը :
5. Քարակոլին ի՞նչ կ'ընէ քարը :	6. Ի՞նչ կ'ընէք մածունը :

11. — Սեռի եւ բնութեան խնդիրները միեւնոյն ձեւով կը վերջաւորին : — **12.** Քանի՞ ձեւ ունի Սեռի խնդիր : Իսկ բնութեան խնդիր : — **13.** Խնդիրներուն այս ձեւերը ի՞նչ կը կոչուին :

8. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

28. Սա անուններուն ծայրը ի աւելցուցէք .

Հաց, ցորեն, ալիւր, խորտիկ, սեր, կաթ, մածուն, պնակ, սխտոր, սոխ, անանուխ :

29. Նոյն բառերուն ծայրը ո՞վ աւելցուցէք :

30. Նոյն » » ե » »

31. Նոյն բառերը իբրեւ Տէր թայի գործածեցէք մէյմէկ խօսքի մէջ : Օրինակ .

Նոր Դպրոց, Գ. Պրակ

Հացը խմորով կը շինուի: Յորենը ջաղացքի մէջ կ'աղացուի: Աղիւրը աւազէն աւելի մանր փռի է, Էյլն՝

32. Նոյն բառերը մէյմէկ խօսքի մէջ գործածեցէք իբրեւ Սեռի խնդիր (*):

Օրինակ. Երբ անօթի եմ, հացը ախորժակով կ'ուտեմ:

33. Սա բայերուն ներհակը գտնելով՝ գրեցէք:

Դուք կուլաք: — Անոնք կը լռէին: — Ան պատժուեցաւ: — Ես օրհնեցի. — Մենք կը գնէինք: — Դուն կը սիրէիր: — Մենք ընդունեցինք: — Ան պիտի միանայ: — Ճրագները մարեցին: — Դուն պիտի ցածնաս: — Անոնք մեծցան:

34. Սա վերջաւորութիւններուն սկիզբը դրէք՝ ըստ պատշաճի՝ վառել, մարիչ, պղպղալ բայերուն արմատները. ացի, եցաւ, եցիմ, այ, ի, ե, ացիմ, այի, եիր, իմ, եցի, եցար, աց, աւ, ես, ին, աւ, եցայ, ացիր, եց, եցիմ, աւ, իւ, իւ, իւմ:

35. Իբր մէկ բայ խոնարհեցէք.

Թաղել, արտօրալ, գուրգուրալ,

Գլղլալ, զարթնել, թափառիլ:

9. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

36. Սա անուններուն ծայրը ո՞վ կցեցէք:

Զի, կառք, դանակ, դգալ, ասեղ, քար, երկաթ, շաղախ, մանգաղ:

37. Նոյն բառերն իբրեւ բնութեան խնդիր գործածեցէք մէյմէկ խօսքի մէջ.

Օրինակ. Զիով ու կառքով կը ճանաչորդեն:

(*) Դիտեցէք որ Տէր քային ու Սեռի խնդիրը միեւնոյն ձեւով կը վերջաւորին:

38. Ի՞նչ կ'ընեն հետեւեալ գործիքներով.

— Դգալով, ունելիով, պտուկով, գրիչով, բրէչով, թիով, ուռկանով, հրացանով, խարտոցով, մուրճով, հովահարով, ուրագով:

39. Սա անուններուն ծայրը ե կամ են կցեցէք.

Պատ, ոտք, հող, ծառ, վարդ, կառք:

40. Նոյն բառերը իբրեւ Բնութեան խնդիր գործածեցէք մէյմէկ խօսքի մէջ:

Օրինակ. — Այժը պահէն վար ինկաւ:

41. Կետերուն տեղ դրէք պատշաճ բառերը:

[Բ. Պրակ, էջ 70, Հրահանգ 14]:

1. . . . մարդարէ կէտ ձուկին փորը մնաց երեք օր:

2. . . . կաթողիկոս Ս. Մեսրոպին օգնեց Հայերէն

տառերը գտնելու:

3. . . . առաքեալ Հովովի մէջ նահատակուեցաւ:

4. . . . քաղաք Պաղէստինի մէջ է:

5. . . . լիճը Պարսկաստանի մէջ է:

6. . . . լեռները (Բումէլիի մէջ) բարձր են:

7. . . . կղզիները Ֆրանսայէն կը զատուին Բա տը

Գալէ նեղուցով:

8. . . . ծովը Եւրոպայի և Ասիայի մէջտեղ է:

9. . . . ժողովուրդը հեղաբարոյ է:

10. . . . սահմանները ամայի ու անբնակ են:

42. Գ. Պրալ, էջ 79, Հրահանգ 42 ի բառերուն վրայ մէյմէկ բայ աւելցնելով՝ ամբողջ նախադասութիւններ կազմեցէք:

Օրինակ. Մեր պարտէզին դուռը կղպաքով ու նիւզով կը գոցուի:

10. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈՒՈՎԸ

14. Անուններուն ծայրը գիր աւելցրնել. — Ինչպէս տեսնա՞ք, անուններուն ծայրը կերպ կերպ կը փոխուի : Ասոր կ'ըսեն հոյով :

15. Վեց հոլովները. — Անուններուն ծայրը վեց կերպ կը վերջաւորի : Ըսել է վեց հոյով ունին :

16. Հոլովներուն անունը. — Վեց հոլովները զատ զատ անուններ ունին. Ուղղական, Հայցական, Բացառական, Գործիական, Տրական, Սեռական :

17. Ուղղական. — Գոյականը կամ անունը իր պարզ վիճակին մէջ Ուղղական է :

Օրինակ. — Հայ, կաթ, խաղող, սեղան, Լայլն :

18. Հայցական. — Ուղղականին պէս կը վերջաւորի Հայցականն ալ :

19. Ուղղական՝ Տէր բայի, Հայցական՝ Սեռի խնդիր. — Խօսքի մէջ Ուղղականը Տէր բայի կրնայ ըլլալ : Իսկ Հայցականը Սեռի խնդիր կրնայ ըլլալ :

Ասոնք իրարմէ զանազանել չատ դիւրին է.

Ո՞վ (վհ) կամ ի՞նչ բան հարցումին պատասխանող անունը Տէր բայի է, հետեւաբար Ուղղական հոլով է :

Չո՞վ (վհ) կամ ի՞նչը (նեյն) հարցումին պատասխանող բառը Սեռի խնդիր է. հետեւաբար Հայցական հոլով է :

43. Սա խօսքերուն մէջ գտեք Ուղղական հոլով Տէր բայիները, Եւ Հայցական հոլով Սեռի խնդիրները.

Կովը կը բառաչէ : — Հովիւը կովերն ու ոչխարները կ'արածէ : — Ծովը կը փրփրի : — Ծոգնաւը կը ճեղքէ ակիքները : — Բժիշկը կը դարմանէ հիւանդը, կը քննէ անոր բազկերակը և կը գրէ դեղագիրը : —

Նաւակը մեծ տաշտի պէս է : — Նաւավարը թիակով կը վարէ նաւակը և կը փոխադրէ ճամբորդները : — Պղտիկ տղաքը շատ կը սիրեն կաթն ու կարագը :

44. Հարցումներուն պատասխանեցէ՛ք ամբողջ նախադասութիւններով : Օրինակ. Չինաստան կ'ըսուի այն երկիրը ուր կը բնակին Չինացիները :

1. Երկիր կամ պետութիւն նշանակող անուններէն շատը ի՞նչ ձեւով կը վերջաւորին :

Օրինակ. — Ի՞նչ կ'ըսուի այն երկիրը ուր կը բնակին Չինացիները :

2. Իսկ բնակիչ կամ այս ինչ պետութեան երկիր, քաղաքի կամ գեղի վերաբերող մարդերու անունն ինչպէս կը վերջաւորի :

Օրինակ. — Ի՞նչ կ'ըսուի այն որ քաղաքի մէջ կը բնակի :

3. Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուր զօրք կը բնակի, ուր յարդ, փայտ, ածուխ կը գրուի, ուր ամառը կը բնակինք ուր հիւանդներ կան, ուր բանջարեղեն կը բուսնի, Լայլն :

14 — 15. Քանի՞ կերպ կը վերջաւորի անուններուն ծայրը : **16.** Որո՞քն են վեց հոլովները : — **17.** Ի՞նչ կ'ըսուի անունը երբ պարզ վիճակին մէջ է՝ ծայրը գիր աւելցած չէ : — **18.** Ի՞նչպէս կը վերջաւորի Հայցականը : — **19.** Խօսքի մէջ ուղղականը ի՞նչ կրնայ ըլլալ, իսկ Հայցականը :

11 ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈՒՈՎԸ (Շար.)

20. Բացառական հոլով. — Ուղղականին ծայրը և գիրը կցելով Բացառական կը շինենք :

Օրինակ. — Հայե՛, կաթե՛, խաղողե՛, սեղանե՛ :

21. Գործիական հոլով. — Ուղղականին ծայրը ուղ
աւելցրնենք, Գործիական կ'ըլլայ.

Օրինակ. — Հացոյ, կաթոյ, խաղողոյ, սեղանոյ.

22. Տրական հոլով. — Ուղղականին ծայրը ի աւել-
ցրնենք, Տրական հոլով կ'ըլլայ:

Օրինակ. — Հացի, կաթի, խաղողի, սեղանի:

23. Բացառական, Գործիական և Տրական հոլովները
բային բնութեան խնդիր կ'ըլլան, և խօսքի մէջ անոնց
հոլովը որոշելու համար նայելու է թէ ի՞նչ գրով կը
վերջաւորին:

45. Սա անունները Բացառական, Գործիական և
Տրական մեռով գրեցէք դեմ առ դեմ.

Փայտ, ծառ, խաչ, ջուր, դանակ:

46. Գ. Պրակ, էջ 71, Հրահանգ 49 ի յատկացուցիչ-
ները փոխելով՝ ուրիշ գոյականներ դրէք:

Օրինակ. — Հացի կեղեւ — ծառի կեղեւ:

47. Գ. Պրակ, էջ 74, Հրահանգ 58 ի մէջ մէյմէկ Տեր
բայի ալ դնելով՝ նախադասութիւնները յոքնակի բրէք:

Օրինակ. — Յարգն ու ոսկին գեղին են: Կեռասն
ու խնձորը կարմիր են, եւայլն:

20. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ Բացառականը: — **21.** Ի՞նչպէս կը կազ-
մուի Գործիական հոլովը: — **22.** Իսկ Տրակա՞նը: — **23.** Ո՞ր հո-
լովները բնութեան խնդիր կ'ըլլան: — Ասո՞նց հոլովը ինչպէս կ'ո-
րոշուի:

12 ԳԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈՒՈՎԸ (Շար.)

24. Սեռական հոլով. — Անուններուն ծայրը ի կցե-
լով կը չինուի Սեռական հոլովն ալ՝ ճիշդ Տրականին պէս:

25. Միայն թէ Տրական անունը բայի հետ կը գոր-

ծածուի իբրեւ Բնութեան խնդիր: Իսկ Սեռական անունը
ուրիշ գոյականի մը հետ կը գործածուի:

Օրինակ. Գրքի կողք, հացի փոր, թռչունի կառք.
կամ, ծայրը յօդ դնելով՝ Գրիկն կողմը, հացին փորը:

26. Յատկացուցիչ և յատկացեալ. — Բով քովի գըր-
ուած երկու անուններուն առաջինը Սեռական է: Իսկ
երկրորդը կրնայ ամէն հոլովով գործածուիլ.

Օրինակ. — Հացին միջուկը, հացին միջուկէն, հա-
ցին միջուկովը եւայլն:

27. Աս երկու անուններուն առաջինը կը կոչուի Յատ-
կացուցիչ, և երկրորդը Յատկացեալ:

28. Յատկացուցիչը կ'որոշէ թէ նշանակուած բանը
որո՞ւ կը պատկանի, որո՞ւ յատկ է.

48. Սեռական հոլով (Յատկացուցիչ) դրէք սա ա-
նուններուն սկիբբը:

Օրինակ. — Աղիւսիկն խրճիթը: Ժամին գուռը:
... ապարանքը: ... ճիւղը: ... կողքը: ...
կոթը: ... ամանը: ... ծայրը: ... գազաթը:
... քօղը: ... երեսը: ... կոկորդը: ... բա-
շը: ... պոչը: ... լեզուն: ... մագիլները:
... աստիճանները: ... տուփը: ... պնակը: ...
անիւր: ... սլաքը: ... գմբէթը: ... կամարը:
... խոյրը: ... հոտը:

49. Կետերուն տեղ Բնութեան խնդիրներ դրէք: [Բ.
Պրակ, էջ 74, Դաս 16.]:

1. Վարժուհին տետրակ բաժնեց ... (որո՞նց):
2. Գինին կը չինուի ... (ինչե՞ն):
3. Խոտը կը քաղեն ... (ինչո՞ւ):
4. Ծիծառնը բոյն կը չինէ ... (ինչերո՞ւն վրայ):
5. Առիւծը կը բնակի ... (ինչերո՞ւն մէջ):

6. Գաղաղ Արթին իր անունը անմահացուցեր է . . . (ինչեռն՞վ) :

7. Անոր բարի գործերը միշտ կը յիշուին . . . (ուրոնց՞նէ) :

8. Հիմա Հիւանդանոցը կը մատակարարուի . . . (ինչո՞վ) :

9. Երանի կարգանք . . . (որո՞նց) :

10. Դերձակը հագուստ կը կարէ . . . (որո՞ւ համար) :

11. Երկու աւազակներ խաչուեցան . . . (որո՞ւ հետ) :

12. Պանիրը կ'ուտենք . . . (ինչի՞ հետ) :

13. Գինին կը լեցընենք . . . (ինչեռն՞ մեջ) :

50. Սա անուններուն ծայրը կցեցեք՝ տողին սկիզբը դրուած մասնիկները: [Բ. Պրակ, էջ 68, Հրահանգ 7 և 8] =

Ա. — ուրիշ . — 1. Հայր, եղբայր, մայր, տէր, տղայ, ծառայ, ընկեր, նաւասեր, արքայ, իշխան, պետ, կին, քերական, դրացի :

2. Բարկ, սեւ, ճերմակ, զով, խոնարհ, լուռ :

Բ. — ում . — Խոստ, զգաց, հան, թաղ, խինդ, արտած, ներած, անկ, լուաց, մոռաց :

Գ. — ոյր . — Երեկ, երեւ, հաս, բուն, ձանձր :

24. Սեռական հոլովը ի՞նչպէս կը շինուի : — **25.** Ինչի՞ հետ կը գործածուի Տրական հոլովը : Իսկ Սեռականը : — **26.** Փով քովի դրուած երկու գոյականներուն առաջինը ի՞նչ հոլով է : Իսկ երկրորդը : — **27.** Սա երկու անուններէն առաջինը ի՞նչ կ'ըսուի : Իսկ երկրորդը : — **28.** Ի՞նչ կը ցուցնէ յակացուցիչը :

13. ԳԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

51. Սա անուններուն քով ուրիշ անուն մը դրեք իմաստին յարմար : Օրինակ . — Մատաղի միս, ծովի ջուր : Դրքի . . . : Կերակուրի . . . : Ծխախոտի . . . :

Սայլի . . . : Ոչխարի . . . : Երկինքի . . . : Գինիի . . . : Եկեղեցիի . . . : Զանգակի . . . : Ծառի . . . : Փողոցի . . . : Խոզի . . . : Բարեկամի . . . : Վարձակաւորի . . . : Թմրուկի . . . :

52. Նոյն գոյգ բառերը նորէն գրեցեք՝ երկուքին վրայ ալ յօդ դնելով .

Օրինակ. Դրքի կողք — գրքին կողքը : Հացի փոք — հացին փոքը : Միսի ջուր — միսին ջուրը :

53. Գտեք բայերը՝ ըսելով քե ի՞նչ կ'ընեն՝

Զին, ոչխարը, կատուն, կովը, այծը, էջը, հաւը, չունը, մարդը, մանուկը, սոխակը :

[Ամեն մէկ բառի հետ առնուազն 3—4 բայ դնելու է .

Օրինակ. — Մանուկը կը ճչէ, կը խնդայ, կը խօսի, կ'ուտէ, կը խմէ, կը պառկի, եւայլն:]

54. Ինչո՞վ կը շինուի .

1. Մեկնը, քաքարը, հացը, բաղարջը .

2. Մկրատը, աթոռը, դոյլը, արեխը, թուղթը, կօշիկը, սանաորը, տապակը, սանդը, վանդակը, վերմակը, չրջազգեստը :

55. Սա արական անունները իգական ըրեք՝ ունի, անոյշ եւ դուխս մասնիկներ կցելով . Օր. — Հովուուհի :

Ա. — ունի . — Հովիւ, երէց, խնամակալ, սան, իշխան, վարդ, աշակերտ, գեղջուկ, ուսուցիչ, դրացի, երիտասարդ, պարոն, դուքս, կոմս, դերասան, մանկավարժ, պերճ, զգօն, տէր :

Բ. — անոյշ . — Սէր, քուրմ, Խոսրով, Սահակ, վեհ :

Գ. — դուխս . — Սան, Զարման, Շահան :

14. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 7, 10, 11, 12 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Այլ եւ այլ ձեւով խնդիրներ. — Բայերուն խնդիրները այլ եւ այլ վերջաւորութիւններ ունին :

Բնութեան խնդիրները կը վերջաւորին ոյ, ե, ի գրերով, որոնք կը կցուին գոյականներուն ծայրը :

Անուններուն ծայրը կերպ կերպ կը փոխուի. — Անուններուն վերջաւորութիւնը կը փոխուի վեց հոլովներուն համեմատ :

Վեց հոլովները. — Անունները վեց կերպ կը վերջաւորին եւ զատ զատ անուն ունին : Ուղղական որ անունին ուղիղ՝ պարզ վիճակը կամ ձեւն է : Հայցականը ուղղականին պէս է եւ իմաստէն կ'որոշուի : Սեռականն ու Տրականն ալ միեւնոյն կերպով կը վերջաւորին, (Ուղղականին ծայրը ի կցելով կը չինուին) : Բացառականը կը չինուի ուղղականին ծայրը եւ դնելով, իսկ Գործիականը՝ ուղղականին ծայրը ոյ գրերը աւելցնելով :

Հոլովներուն պատճօնը. — Ուղղական հոլով անունը ոյ, ի՞նչ հարցումներուն կը պատասխանէ եւ Տէր բայի է : Սեռական հոլով անունը կը դրուի ուրիշ անունի մը քով՝ ցուցնելու համար թէ բան մը որո՞ւ շատուի է (*) : Տրականը բայի քով կը դրուի իբրեւ Բնութեան խնդիր եւ կը պատասխանէ որո՞ւ, կամ ի՞նչ բանի (**) հարցումներուն : Բացառականն ու Գործիականն ալ Բնութեան խնդիր կ'ըլլան բայերուն, եւ կը պատասխանեն որմե՞, ի՞նչ բան եւ, եւ որո՞ւ, ի՞նչ բանով հարցումներուն :

(*) Սեռական հոլովը Յատկացուցիչ կը կոչուի, իր քովի անունն ալ Յատկացեալ :

(**) Որո՞ւ, որմե՞, որո՞ւ հարցումները անձերու համար եւ ի՞նչ բանի, ի՞նչ բանե՞, ի՞նչ բանով հարցումներն ալ իրերու համար կը գործածուին :

15. ԴԱՍ. — ՎԵՑ ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

29. Հոլովներուն յոգնակին. — Յոքնակի անունները եղակիին պէս չեն հոլովուիր : Դիւրութեան համար սա պատկերին ուշ դնելու է.

	Նգակի	Յոգնակի
Ուղղական եւ Հայցական	— Հաց	հացեր
Տրական եւ Սեռական	— Հացի	հացերու
Բացառական	— Հացե	հացերե
Գործիական	— Հացով	հացերով

56. Վերի օրինակին պէս հոլովեցէք .

Գետ, ձոր, փոք, մաղ, հող, քար :

57. Ըս հարցումներուն պատասխանեցէք մէյմէկ բայով (Սահմանական ակնարար) :

1. Ի՞նչ կ'ընէիր երբ քունդ դար :
2. Ի՞նչ կ'ընէիր երբ եղունգդ երկնաւոր :
3. Ի՞նչ կ'ընէր քահանան, երբ մարդ մեռնէր :
4. Ի՞նչ կ'ընէինք, երբ անդգուշութեամբ մէկուն ոտքին վրայ կոխած ըլլայինք :
5. Ի՞նչ կ'ընէիք երբ ձեր հագուստները մաշէին :
6. Ի՞նչ կ'ընէին բժիշկները, երբ հիւանդ մը դիմէր իրենց :

58. Նրեք նախադասութիւն գրեցէք Անցեալ ժամանակ ցուցնող բայով : Նրեք հատ՝ Ներկայ ժամանակի բայով : Նրեք հատ ալ Ապառնի ոյ :

59. Հինգ նախադասութիւն գրեցէք Ստորադասական եղանակի բայերով :

Օրինակ. — Պիտի աշխատիմ որ դասս սորվիմ :

60. Ածականներուն ներակը գտէք եւ գոյականները յոգնակի ցրէք . Օր. — Խիստ խափեալ :

Մեղմ խօսք , անօթի փոր , աշխոյժ կենդանի , չար միտք , խակ կեռաս , գարշ հոտ , նեղ սրահ , աժան պտուղ , բարեմիտ ժողովուրդ , դժբաղդ ընտանիք , ծեր զօրական , ըմբոստ վարմունք , ծանր կշիռ , ցանցառ պուրակ , խիտ ձիւղ , ծանծաղուտ ծով , վճիռ առուակ :

29. Ի՞նչպէս կը հոլովուին յոնակի անունները :

16. ԴԱՍ. — ՎԵՑ ՀՈՒՈՎՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐԸ (Շար.)

30. Մենք գիտենք որ միալանի անունները եր ու՛ մասնիկով կը չինուին : Բազմալանի անուններն ալ ներմասնիկով կը չինուին :

31. Բազմալանի անունները սապէս կը հոլովուին :

	Նգակի	Յոնակի
Ուղղական և Հայցական	— Ոչխար	Ոչխարներ
Սեռական և Տրական	— Ոչխարի	Ոչխարներու
Բացառական	— Ոչխարե	Ոչխարներե
Գործիական	— Ոչխարով	Ոչխարներով

61. Հոլովեցէք սա բազմալանի անունները :

Բազէ , արծիւ , թրթուր , բամպակ , ժապաւէն :
անտառ , առաստաղ , առասան , երասան :

62. Սա անունները ի՞նչ հոլով են :

Նգակի — Ծաղիկէն , ծովով , խաչին , թղթի , բանալի ,
ածելի , էակ , անունով , խոտի , զինի , ձի ,
ապակի , փեթակը , բայի , գետին :

Յոնակի — Կապիկներու , խոզերէն , տաշտերով , գետեր ,
անտառներու , տէրեր , բուրլառներով , լեռներէն ,
տետրակներէ , վարդապետներով :

63. Նոյն անուններուն եզակի ուղղականը գրեցէք :

64. Հոլովեցէք սա անունները
Տիգրան , Սահակ , Սարգիս , Տիգրիս , Բենիամին ,
Յակոբ , Հովիթիմէ , Մարիամ :

Ծան. — Յատուկ անունները յոքնակի հունին :

30. Միալանի անունները ի՞նչպէս յոնակի կ'ըլլան : — Իսկ բազմալանի անունները : 31. — Ի՞նչպէս կը հոլովուին բազմալանի անունները :

17. ԴԱՍ. — ՅՈՒՈՎ ՀՈՒՈՎՈՒՄ

32. Յօղով հոլովում. — Անունները յօղով կը հոլովուին հետեւեալ օրինակին պէս .

	Նգակի	Յոնակի
Ո. և Հ.	Պատր	Պատերը
Ս. և Տ.	Պատին	Պատերուն
Բ.	Պատեմ	Պատերեմ
Գ.	Պատով	Պատերով

Ինչպէս կը տեսնուի , գործիականը առանց յօղի կը գործածուի :

33. Դիմորոց յօղով հոլովում. — Բայց երբ անունը Ս. Դ. Ն. կամ Ը. յօղով գործածենք , այն ատեն գործիականն ալ կ'առնէ դիմորոց յօղ :

65. Վերի օրինակին պէս հոլովեցէք

Մատու (այսինքն իմ մասս) կոնակդ (բռ կոնակդ)
մատիտը (անոր՝ այս ինչ մատիտն մասիտը) :

66. Ս. Դ. Ն. կամ Ը. յօղերով եւ առանց յօղի՝ դեմ ատիկ հոլովեցէք ճայնաւորով վերջացող հետեւեալ բառերը :

Ա. — Հոգի , մեղու , լեզու , քուէ :

Բ. — Աղանի , խահլէ , վերարկու :

67. Գ. Պրակ , էջ 63—26 Հրաւանգը նորէն գրեցէք յատկացուցիչներուն տակ գիծ մը քաշելով :

32. Անունները յօղով ի՞նչպէս կը հոլովուին : — 33. Գործիականը ե՞րբ յօղ կ'առնէ :

18. ԴԱՍ. — Յ ՈՎ ՎԵՐՋԱՆՈՐՈՂ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

34. Յ ով վերջաւորող անուններուն Յ գիրը կը ջնջուի հետեւեալ պարագաներուն .

Ա. — Երբ յօքնակի ըլլան , ինչպէս . Ակոյ — աւաններ , ծնծղայ — ծնծղաներ, գոշպայ — գուլպաներ :

Բ. — Երբ յօք առնեն , ինչպէս . Ակոյա , ալոյա , ալոյան, ալոյաներս, ալոյաներուս, ալոյաներովս, ևայլն :

35. Ահաւասիկ ասոնց հոլովումը .

Ո. և Հ.	Ծնծղաս	ծնծղաներս
Ս. և Տ.	Ծնծղայիս	ծնծղաներուս
Բ.	Ծնծղայէս	ծնծղաներէս
Գ.	Ծնծղայովս	ծնծղաներովս :

68. Օրինակին պէս հոլովեցէք .

Շուշմայ , պապկայ , կաթնայ , արքայ :

69. Դեմ առ դեմ հոլովեցէք .

Կապայ	և	կապաս ,
Գուլպայ	և	գուլպաս ,
Մեքենայ	և	մեքենաս :

70. Հոլովեցէք Ն յօղով (Յ գիրը ջնջելով) :

Քահանայ , կաթնայ , սատանայ :

34. Յ ով վերջաւորող անուններուն Յ գիրը Ե՞րբ կը ջնջուի : —

35. Ի՞նչպէս կը հոլովուի Յ ով վերջաւորող անունը :

19. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 15, 16, 17, 18 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Հոլովներու յոգնակին. — Յոքնակի անուններուն հոլովը եզակիներէն կը տարբերին : Եզակի ուղղականին վրայ եր կամ ներ աւելցնելով կ'առնենա՞նք յօքնակի ուղղականը : Իսկ յօքնակի սեռականը կը ջնջուի յօքնակի ուղղականին ծայրը ու կցելով : Յօքնակի բա-

ցառականը և գործիականը կը ջնջուին յօքնակի ուղղականին ծայրը և, ով կցելով :

Յօդ. — Ը կամ Ն գիրը անուններուն ծայրը կցելով՝ անոնց իմաստը կ'որոշուի և ծանօթ անձ մը, կենդանի մը կամ իր մը կը հասկցուի :

Նաև Ա. Դ. Ն (կամ Ը) գիրերը անունի մը ծայրը կը կցուին՝ դէմքերը որոշելու համար :

Յօդով հոլովում. — Անուններուն ծայրը յօք կը դրուի ի, և, ով (եզակի) և երու, երե, երով (յօքնակի) հոլովանիչ գիրերէն ետքը : Զ'ըսուի՞ր՝ մատու ի, մատու և, մատու ով, պէտք է ըսել մատ իս, մատ ես, ևայլն :

Յ ով վերջաւորող անուններ. — Յ ով վերջաւորող բազմալանի անուններուն , երբ յօքնակի ըլլան կամ երբ յօք առնեն , ծայրի անձայն յ գիրը կը ջնջուի : Սխալ է գրել գուլպայներ , գուլպայս , ճամբայներ , ճամբայս :

20. ԴԱՍ. — ԷՍԿԱՆ ԲԱՅ

36. Էական բայ. — Էական բայը բոլոր միւս բայերուն հիմն է, և անոնց վերջաւորութիւնը Էական բայով կը ձեւանայ : **37.** Էական բայը կը խոնարհի սապէս .

Սահմանական եղանակ

ՆԵՐԿԱՅ

		Եզակի	Յոգնակի
Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես) եմ	(մեկ) եմք
Բ. »	—	(դու) ես	(դուք) էք
Գ. »	—	(ան) է	(անոք) են

ԱՆՅԵԱՆ ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես) էի	(մեկ) էինք
Բ. »	—	(դու) էիր	(դուք) էիք
Գ. »	—	(ան) էր	(անոք) էին

ԱՆՑԵԱՆ, ԿԱՏԱՐԵԱՆ

Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես)	եղայ	(մենք)	եղանք
Բ. »	—	(դու)	եղար	(դուք)	եղաք
Գ. »	—	(ան)	եղաւ	(անոնք)	եղան

ԲԱՅԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես)	պիտի ըլլամ (մենք)	պիտի ըլլանք
Բ. »	—	(դու)	պիտի ըլլաս (դուք)	պիտի ըլլաք
Գ. »	—	(ան)	պիտի ըլլայ (անոնք)	պիտի ըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես)	պիտի ըլլայի (մենք)	պիտի ըլլայինք
Բ. »	—	(դու)	պիտի ըլլայիր (դուք)	պիտի ըլլաք
Գ. »	—	(ան)	պիտի ըլլար (անոնք)	պիտի ըլլան

Հրամայական եղանակ

ՆԵՐԿԱՅ ԵՒ ԱՊԱՌՆԻ

Եզակի

Յոփնակի

Ա. ԴԷՄՔ	—			(մենք)	ըլլա՛նք
Բ. »	—	(դու)	եղի՛ր	(դուք)	եղէ՛ք

Ստորադասական եղանակ

ՆԵՐԿԱՅ ԵՒ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես)	ըլլամ	(մենք)	ըլլանք
Բ. »	—	(դու)	ըլլաս	(դուք)	ըլլաք
Գ. »	—	(ան)	ըլլայ	(անոնք)	ըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. ԴԷՄՔ	—	(ես)	ըլլայի	(մենք)	ըլլայինք
Բ. »	—	(դու)	ըլլայիր	(դուք)	ըլլայիք
Գ. »	—	(ան)	ըլլար	(անոնք)	ըլլային

Անորոշ եղանակ

7 / ՄԱՆՈՐԵՆՈՅԹ

ՆԵՐԿԱՅ ԵՒ ԱՊԱՌՆԻ

—	Եղող
—	Եղած, եղեր
—	Ըլլալու

71. Էական բային հետ խոնարհեցիք սա բառերը .

(Գոյականներ) Նաւաստի, Հայ, Երկրագործ, հովիւ :
(Ածականներ) Առողջ, զուարթ, աշխատասէր, արթուն :

36. Ի՞նչ է Էական բայը: — 37. Ի՞նչպէս կը խոնարհի Էական բայը:

32

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ

ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԵ

10. — Դպրոցական տարին 10 ամիս ըլլալով՝ ՆՈՐ ԴՊՐՈՅն տասը Պրակներու բաժնուած է: Մէն մի Պրակ կը պարունակէ մէկ տարւած մէջ ուսանելի առարկաներէն ամէն այն ճիւղերը, որոնք պարտաւորութիւն են Նախակրթութեան Դասընթացքին համար:

20. — Դասերու աւանդումը ճշդող ԺԱՄԱԿԱՅՈՅՑԵՐ տարւած է Վեցերորդ Պրակին մէջ, իսկ շաբաթական ԴԱՍԸՆՈՒՅՄԱԿները որոշուած են Թ. Պրակին կցուած յաւելուածական Թերթով մը:

30. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅի պարունակութեան և մէթոտին վրայ մանրաւ մասն խօսուած է ՇՐՋԱՐԵՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՄԱԳԻՐ անուն մասնաւոր Պրակին մէջ (որ փափաքողներուն ձրի կը զրկուի), ինչպէս և Ա. Պրակին սկիզբը: Անոնց ընթերցումը կը յանձնարարենք ամէն Ուսուցչի:

40. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅը հիմնուած է Համակերպող Դրութեան վրայ, հետեւողութեամբ Ուսուցչապետ Ա. Սէնեէղի համանուն գործին, որ մեծ հռչակ հանած է և կը զործածուի Եւրոպական առաջնակարգ դպրոցներու մէջ:

50. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅին շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ հաստատել կանոնաւորութիւն և միօրինակութիւն բոլոր Հայ դպրոցներու մէջ ուր ընդունուած է:

60. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅը ամէնէն լուսամիտ առաջնորդն է Հայ Ուսուցչիին և անոր կը թելադրէ ժամանակակից կրթութեան ոգին և մանկավարժութեան գործնական եղանակները:

70. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅը կարելի է ստանալ զատ զատ Պրակներով և կամ 10 պրակը միասին կազմուած:

80. — Ամբողջ 10 Պրակին գինն է Պոլսոյ համար 30 դրուշ, իսկ Լաւնքրու համար 35 դրուշ, արտասահմանի համար 8 ֆրանք (3 ֆրանք 10 ցենտ): Փոսթի ծախքը մեր վրայ է:

90. — Պրակները զատ զատ կը ծախուին Թական դրուշ:

100. — Տարւած ձեռք մէկէն փողը 1 ձեռք նուէր կը ստանայ:

آستانه سرکه جیده خوراسانجیان خاندۀ سمیاط افندی داودیان

Հասցէ. — ՍՄԲԱՏ Է.Ֆ. ԴԱԽԹԵԱՆ

Խորասանձան խան, Սիրիահի, Կ. Պոլիս

2013

3522

«Ազգային գրադարան

NL0060721

